

Planbeskrivning

Detaljplan för Nobel Center på Blasieholmen, del av Norrmalm 3:43 m.fl. i stadsdelen Norrmalm, Dp 2013-00460

Översiktskarta med planområdet ungefärligt markerat.

Stadsbyggnadskontoret

Flemingsgatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
stockholm.se

Sammanfattning

Planområdet ligger på Blasieholmen och avgränsas i nordost av Nybrokajen och Nybroviken, i sydost av Museikajen, i sydväst av Nationalmuseum med Museiparken och i nordväst av Hovslagargatan. Planområdet omfattar del av Norrmalm 3:43 och Norrmalm 3:42, vilka ägs av Stockholms stad.

Platsen på Blasieholmsudden har sedan mitten av 1900-talet reserverats för en byggnad av stor betydelse för staden. Inriktningen har varit att den verksamhet som tillkommer ska tillföra något som kommer hela staden till godo och som håller en hög arkitektonisk kvalitet.

Nobel Center blir Nobelprisets hemvist i Stockholm. Verksamheten kombinerar aktiviteter från Nobelprisets olika kunskapsområden - naturvetenskap, litteratur och fred. Här planeras utställningar, skolprogram, vetenskapliga aktiviteter och möten, samt restaurang och café. På Nobeldagen ska prisutdelningen hållas i Nobel Center, innan festligheterna fortsätter i Stadshuset. Året om ordnas en skolverksamhet med fokus på framtidens lärande. Nobel Center har ambitionen att bli ett av Stockholms mest attraktiva besöksmål.

Planförslaget omfattar både ett Nobel Center samt omkringliggande offentlig mark såsom gator, torg och kaj. Även vattenområde inryms i planområdet för att säkerställa möjligheterna för den rörliga sjötrafiken att fortsatt angöra platsen. Planförslaget möjliggör för en utbyggnad av tunnelbana under Nobel Center och inrymmer också en befintlig servicetunnel som kan komma att användas vid utbyggnaden av tunnelbanan. För att möjliggöra för en utbyggnad av tunnelbanan gäller planbestämmelserna endast ner till -11,5 m under nollplanet.

Planens syfte och huvuddrag

Syftet med planarbetet är att möjliggöra ett Nobel Center samt att skapa en ny offentlig plats på Blasieholmen i Stockholm. Därutöver ska kajer iordningställas för fortsatt rörlig båttrafik samt omkringliggande gatumiljöer rustas för att öka områdets attraktionskraft och värde.

Nobel Center ska rymma en stor andel publika verksamheter som främjar stadslivet på platsen. Entréplanet, med restaurang,

museibutik och viss utställningsverksamhet, ska vara öppet för allmänheten och avgiftsfritt. Planens syfte är att byggnaden i sin karaktär, arkitektoniska utformning och kvalitet ska motsvara andra byggnader av samma dignitet vilka präglar Stockholms vatten- och stadsrum idag. Den höga arkitektoniska kvaliteten är både viktig för upplevelsen av stads- och vattenrummen samt förmedlandet av att detta är en viktig institution för Stockholm.

För att uppnå syftet regleras byggnadens utformning med bestämmelse om en tydlig uppdelning i fasad med sockelvåning, mellanparti och övervåning. Fasaden ska bestå av glas, stenlaminerat glas och ett vertikalt raster av mässingsliknande metall.

Syftet med planen är även att tillskapa en kvalitativ offentlig plats söder om byggnaden, som bidrar till att stärka Blasieholmen som attraktivt besöksmål och som tillsammans med kajen kopplar samman stadens vattennära promenadstråk. Platsen ska kunna hysa olika sorters evenemang och vara flexibel över tid. Parkering är dock ej tillåten. Platsen ses som en del av stadens kajstråk i synnerhet det som omger Blasieholmen. Kontakten med vattnet och utsikten är essentiell och blir platsens stora attraktion tillsammans med den nya byggnaden. Platsens material ska vara slitstarka men hänsyn till det stora antalet besökare som förväntas besöka Nobel Center.

Syftet med planen är även att säkerställa båttrafikens framtida nyttjande av kajen inom planområdet. Kajområdet ska upplevas som öppet och tillgängligt för allmänheten och tillsammans med torget skapa en attraktiv vattennära stadsmiljö.

Syftet med planen är även att inte hindra en eventuell framtida utbyggnad av tunnelbanan från Kungsträdgården till Gullmarsplan/Nacka under Nobel Center. Planbestämmelserna begränsas därför så att de endast omfattar mark ner till -11,5 meter under nollplanet. Avsikten är att marken under denna nivå inte längre ska vara reglerad genom detaljplan utan gälla som ej planlagd mark.

En befintlig tunnel nära markytan i planområdets västra del fastställs genom en bestämmelse (tunnel) som reglerar utformning av allmän plats. Avsikten är att tunneln ska kunna användas tillfälligt som servicetunnel vid tunnelbaneutbyggnaden.

Arkitekturen ska kännetecknas av absolut högsta kvalitet inom detaljplaneområdets alla delar.

Miljöbedömning

Stadsbyggnadskontoret har utrett om planförslaget medför betydande miljöpåverkan som åsyftas i PBL(2010) 4 kap 34§ eller MB 6 kap 11§. Underlag till behovsbedömningen har inhämtats från Stockholms stadsmuseum, miljöförvaltning samt Storstockholms brandförsvär och har samrått med länsstyrelsen.

I den framtagna miljökonsekvensbeskrivningen har konsekvenserna för kulturmiljö och stadsbild bedömts medföra måttlig påverkan, dock ej påtaglig skada på riksintresset för Stockholms innerstad. Utöver dessa aspekter har följande miljöaspekter behandlats: grund- och ytvatten, markföroreningar, rekreation och park- och naturvärden, luftkvalitet, barnkonsekvenser, klimatpåverkan, risk för översvämning samt störningar under byggverksamhet.

Tidplan

Nedan redogörs för en övergripande tidplan för projektet under förutsättning att nödvändiga politiska beslut kan fattas enligt angiven tidplan och att detaljplanen inte överklagas.

Granskning 27 oktober – 24 november

Godkännande SBN mars 2016

Antagande KF kvartal 2 2016

Byggnaden förväntas invigas senast på Nobeldagen den 10 december 2019. Iordningsställandet av den publika platsen i anslutning till byggnaden kan vara beroende av en utbyggnad av tunnelbanan men förväntas i nuläget att ske under 2025.

Innehåll

Inledning	7
Handlingar	7
Medverkande	8
Planens syfte och huvuddrag	8
Plandata	10
Tidigare ställningstaganden	11
Förutsättningar	14
Natur	14
Geotekniska förhållanden	15
Hydrologiska förhållanden	15
Befintlig bebyggelse och verksamhet	17
Landskapsbild/stadsbild	17
Kultuhistoriskt värdefull miljö	18
Offentlig och kommersiell service	22
Gator och trafik	22
Störningar och risker	24
Planförslag	25
Nobel Center	27
Torg, kaj och vattenområden	34
Gator och trafik	36
Teknisk försörjning	43
Konsekvenser	45
Sammanfattning av miljökonsekvensbeskrivning	46
Ljusförhållanden och lokalklimat	54
Tidplan	56
Genomförande	56
Organisatoriska frågor	56
Verkan på befintliga detaljplaner	57
Fastighetsrättsliga frågor	57
Ekonomiska frågor	58
Tekniska frågor	59
Administrativa bestämmelser	60

Inledning

Handlingar

Planhandlingar

Planförslaget består av plankarta med bestämmelser. Där höjder förekommer redovisas dessa i höjdsystemet RH2000. Till planen hör denna planbeskrivning, illustrationsbilaga samt tillhörande miljökonsekvensbeskrivning.

Utredningar

Utredningar som tagits fram under planarbetet är:

- *Barnkonsekvensbeskrivning* (WSP, 2015-01-19)
- *Byggnadshistorisk förundersökning för Blasieholmen* (Stadsmuseet, 2011/2013)
- *Detaljplan för Nobel Center Trafikanalys* (Tyréns, februari 2015)
- *Lokaliseringsutredning med konsekvensbedömning* (WSP, 2014-09-11)
- *Miljökonsekvensbeskrivning* (WSP, 2015-10-14, rev 2016-02-XX)
- *Nobel Center – Dagvattenutredning* (Sweco, 2015-09-04, rev 2016-02-10)
- *Nobel Center Konsekvensbeskrivning för stadsbild och kulturmiljö för tre arkitektförslag* (Nivå landskapsarkitektur och Nyréns Arkitektkontor, 2014-03-05)
- *Nobel Center Konsekvensbeskrivning för stadsbild och kulturmiljö Nobelhuset David Chipperfield Architects* (Nivå landskapsarkitektur och Nyréns Arkitektkontor, 2015-10-08)
- *Nuläges- och värdebeskrivning av Blasieholmsudden och dess omgivande vattenrum* (Nivå landskapsarkitektur och Nyréns Arkitektkontor, 2013-06-07)
- *PM avfallshantering* (Nobel Center, 2015-09-03)
- *PM 10191409 Nobel Center, Stockholm Byggbuller* (WSP, 2015-02-06)
- *PM geoteknik* (Sweco, 2014-10-06)
- *PM Trafikutredning Nobel Center* (Tyréns, 2015-09-11)
- *Trafikutredning Blasieholmen. Nulägesanalys.* (Tyréns, februari 2015)

Övrigt underlag

- *Solstudier* (Stadsbyggnadskontoret, 2015)
- *Flytt av Blasieholmens byggnader* (Torkel Öste fastighetskonsulter, oktober 2015)
- *Illustrationsbilaga* (Stadsbyggnadskontoret, 2015)

Medverkande

Planen är framtagen av Louise Heimler och Katarina Eriksson på stadsbyggnadskontoret i samarbete med Victoria Zimmermann Grönros, Gösta Olsson, Robin Billsjö och Christina Schröder på exploateringskontoret. Sara Engström Askelin på lantmäterimyndigheten har ansvarat för de fastighetsrättsliga beskrivningarna.

Planens syfte och huvuddrag

Syftet med planarbetet är att möjliggöra ett Nobel Center samt att skapa en ny offentlig plats på Blasieholmen i Stockholm. Därutöver ska kajer iordningställas för fortsatt rörlig båttrafik samt omkringliggande gatumiljöer rustas för att öka områdets attraktionskraft och värde.

Nobel Center ska rymma en stor andel publika verksamheter som främjar stadslivet på platsen. Entréplanet, med restaurang, museibutik och viss utställningsverksamhet, ska vara öppet för allmänheten och avgiftsfritt.

Planens syfte är att byggnaden i sin karaktär, arkitektoniska utformning och kvalitet ska motsvara andra byggnader av samma dignitet vilka präglar Stockholms vatten- och stadsrum idag. Den höga arkitektoniska kvaliteten är både viktig för upplevelsen av stads- och vattenrummen samt förmedlandet av att detta är en viktig institution för Stockholm. Det är särskilt viktigt eftersom det handlar om en stor byggnad som kommer att exponeras på långt håll i en känslig del av stadsmiljön. Av detta skäl ställs mycket höga krav på byggnadens utformning. Stadens bedömning är att den av Nobelstiftelsen föreslagna byggnaden uppfyller högt ställda krav. För att säkerställa att planen genomförs enligt förslaget innebär detaljplanen utformningskrav som reglerar viktiga karaktärsdrag.

Syftet med planen är även att tillskapa en kvalitativ offentlig plats söder om byggnaden, som bidrar till att stärka Blasieholmen som attraktivt besöksmål och som tillsammans med kajen kopplar samman stadens vattennära promenadstråk. Platsen ska kunna hysa olika sorters evenemang och vara flexibel över tid och materialen ska vara slitstarka med hänsyn till det stora antalet besökare som förväntas besöka Nobel Center. Materialen ska hålla hög kvalitet och ska ge platsen en tilltalande och god gestaltning som överensstämmer med den arkitektoniska kvalitet som Nobel Center har. Parkering är således inte tillåten inom

torgytan. Skrymmande tekniska installationer ska, i den mån de behövs, placeras under mark för att säkerställa torgets sammanhängande öppenhet.

Syftet med planen är även att säkerställa båttrafikens framtida nyttjande av kajen inom planområdet. Kajområdet ska upplevas som öppet och tillgängligt för allmänheten och tillsammans med torget skapa en attraktiv vattennära stadsmiljö.

Syftet med planen är att placera befintlig elnätstation under mark i anslutning till Nobel Center, då Blasieholmsuddens läge i staden och tillkommande funktioner inte medger att elnätstationer eller dylikt placeras ovan mark.

Syftet med planen är även att inte hindra en framtida utbyggnad av tunnelbanan från Kungsträdgården till Gullmarsplan/Nacka under Nobel Center. Planområdet begränsas därför så att det endast omfattar mark ner till -11,5 meter under nollplanet.

En befintligt tunnel i planområdets västra del fastställs genom en bestämmelse om utformning av allmän plats. Avsikten är att tunneln ska bevaras för att kunna användas som servicetunnel vid en framtida tunnelbaneutbyggnad.

Särskilda utformningskrav

Samtliga installationer ska rymmas inom byggnadens huvudvolym för att säkerställa att dess stringens och höga arkitektoniska kvalitet framhävs. Taket bearbetas som en synlig femte fasad. Takfall ska döljas av omgivande sarg.

Nobel Center har en tydlig uppdelning i fasad med sockelvåning, mellanparti och övervåning. Bottenvåningen ska vara förhöjd till minst 5,5 m över mark, för att stärka Nobel Center som en offentlig byggnad. Fasaden ska bestå av glas, stenlaminerat glas och vertikalt raster av mässingsliknande metall. Byggnadens slutna partier får uppgå till högst 55 % av den totala fasadytan. Nobel Center ska även ha en tydlig vertikal indelning av fasaden med ett sammanhängande glasparti i mittpartiet. Utskjutande delar får inte uppföras utanför angiven byggrätt för att stärka Nobel Centers stringens och arkitektoniska kvalitet. Detta innebär att de skärmtak, som tillåts mot gata och torg, inte får upplevas som en del av byggnadens volym eller förskjuta byggnadens fasadliv mot gata och torg. Skärmtaken ska således vara öppna och lätta i sin karaktär och utformning.

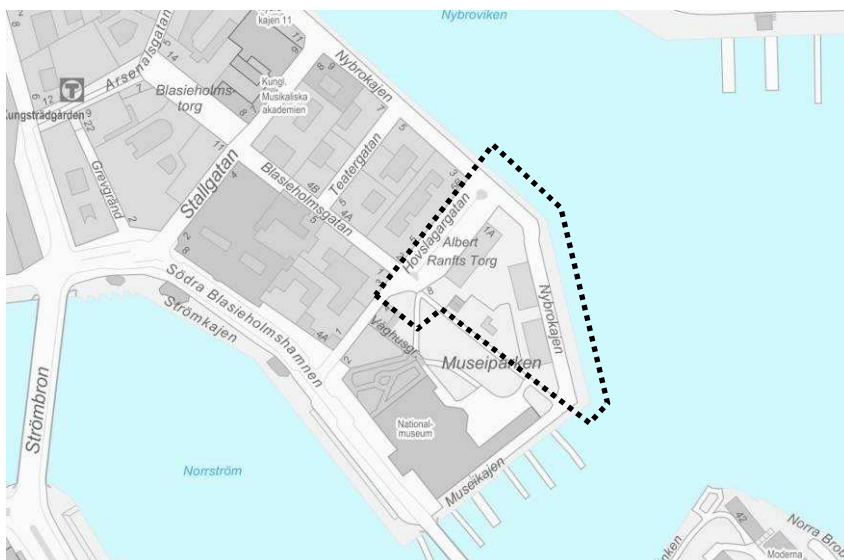
Samtliga fyra fasader på Nobel Center behandlas som framsidor, då byggnadens framstående läge i staden och på Blasieholmen inte medger någon baksida.

Nivåskillnader inom planområdet ska i huvudsak tas omhand inom kvartersmark för att anpassa Nobel Center och därtill hörande mark till omkringliggande allmän platsmark. För att inte skapa avskärmade element, får stödmurar uppföras till en högsta höjd om 0,5 m vardera.

Byggnaden tillför arkitektur av hög internationell klass och ett innehåll som kan stärka stadslivet i den här delen av innerstaden. Ett Nobel Center bedöms som positivt både för Stockholm och för Sverige.

Arkitekturen ska kännetecknas av absolut högsta kvalitet inom detaljplaneområdets alla delar.

Plandata

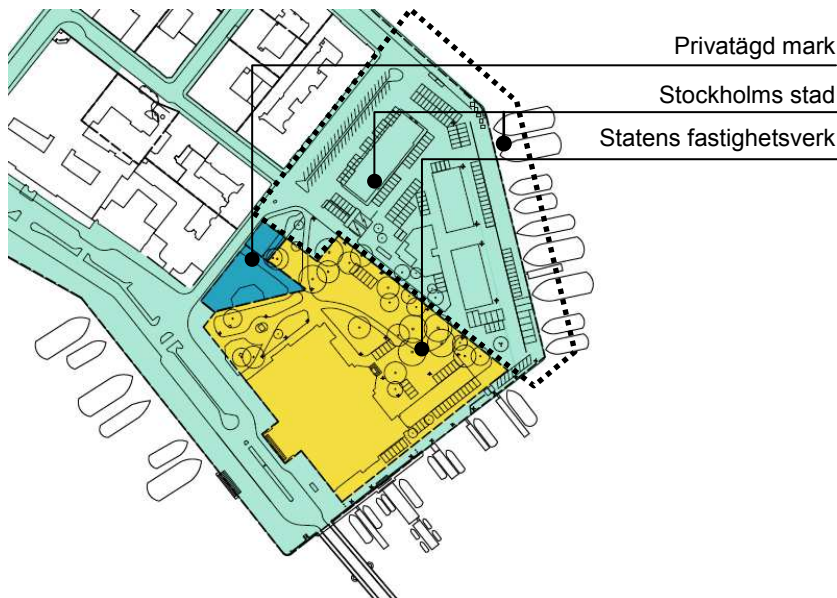
Stadskarta med planområdet ungefärligt markerat.

Läge, areal, markägförhållanden

Planområdet avgränsas i nordost av Nybrokajen och Nybroviken, i sydost av Museikajen, i sydväst av Nationalmuseum med Museiparken och i nordväst av Hovslagargatan.

Planområdet ligger inom del av fastigheten Norrmalm 3:43 och 3:42 och omfattar cirka 1,4 ha mark och 0,2 ha vatten, total cirka 1,6 ha. Fastigheterna ägs av Stockholms stad. Tullhuset ägs idag

av Stockholms hamnar och de två magasinsbyggnaderna ägs av Stockholms stad genom exploateringskontoret.

Markägoförhållanden med planområdet ungefärligt markerat.
Illustration: Nivå landskapsarkitektur.

Tidigare ställningstaganden

Översiktsplan

För Blasieholmsudden är följande planeringsinriktningar i Stockholms översiktsplan *Promenadstaden* aktuella: 2.1 *Allmänna intressen, riksintressen* innebär att allmänna intressen såsom riksintressen ska tillvaratas. Planeringsinriktning 2.2 *Stockholm som staden på vattnet* anger att attraktiva stråk och bättre möjligheter till rekreation vid stadens vatten ska skapas. Planeringen bör inriktas på centrala stråk, sambanden mellan viktiga offentliga rum och kontakten med vattnet. Att staden ska främja etablering av nya kulturinstitutioner och museer fastställs i planeringsinriktning 2.9 *En stad rik på upplevelser och kulturhistoriska värden*. Den offentliga miljön är en central del i en mångsidig storstad för kultur och upplevelser.

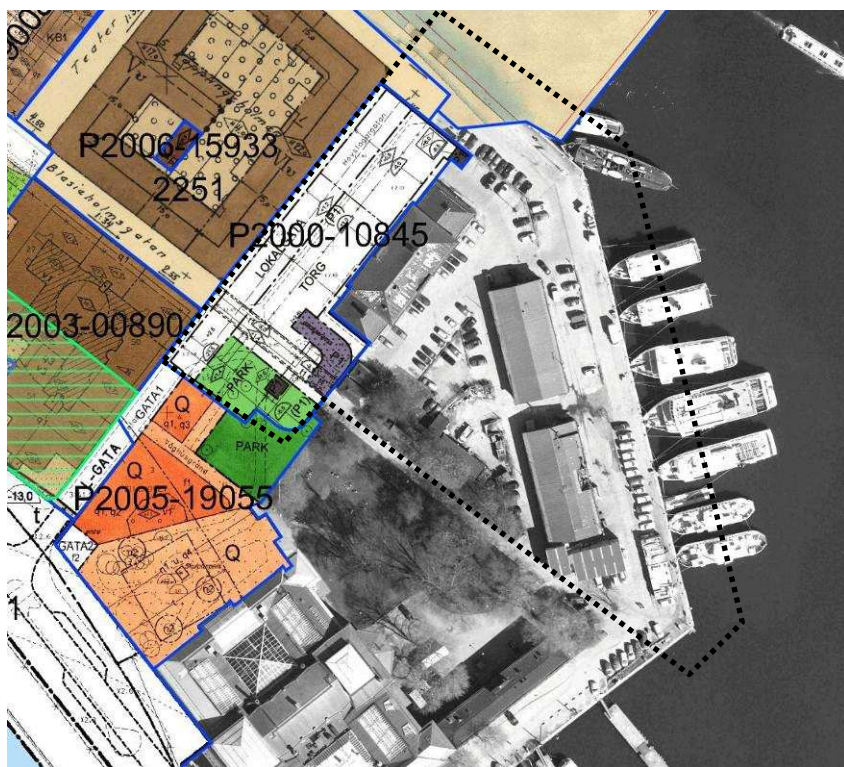
Aktuella stadsutvecklingsstrategier är: 1. *Stärk centrala Stockholm*. Viktiga platser i innerstaden ska förnyas med attraktiva huvudstråk och en bättre vattenkontakt. Innerstadens kulturhistoriska värden, upplevelsen av stadens fronter mot vattenrummen och stadens silhuetter ska beaktas. 4. *Främja en levande stadsmiljö* innebär att Stockholms skönhet och karaktärsdrag ska bevaras och utvecklas.

Vision för City

Kommunfullmäktige har 2012 antagit *Vision för City*. I linje med stadens översiktsplan pekar visionen ut city som ett utvecklings- och omvandlingsområde. Inriktningen är att skapa en attraktiv, levande och trygg stadskärna bl.a. genom att city kompletteras med ett funktionsblandat och varierat innehåll, t.ex. fler bostäder, kultur, verksamheter m.m. Det offentliga rummet i city spelar en central roll och planeringen ska verka för fler levande bottenvåningar och en stadsmiljö med mänsklig skala. Den centrala stadens erkända kvaliteter och särdrag ska värnas, t.ex. vad avser den sammanhållna byggnadshöjden, siluetten, tydliga vattenfronter mot öppna vattenrum och besöksplatser och utsiktspunkter.

Detaljplan

Större delen av planområdet ligger utanför detaljplanelagt område. För området kring Hovslagargatan och västra delen av planområdet gäller detaljplan Dp 2000-10845 för parkeringsgarage, park och gata (laga kraft 2007, genomförandetid 10 år) samt detaljplan Dp 2005-19055 för park (laga kraft 2006). Planområdet omfattar även detaljplan Pl 2251 för gata (laga kraft 1939-12-30) samt stadsplan L-275 (laga kraft 1861-04-26) för vatten.

Översikt över gällande planer för Blasieholmsudden med planområdet ungefärligt markerat.

Pågående utveckling i närheten

Stockholms läns landsting, genom Förvaltningen för utbyggd tunnelbana (FUT), arbetar med en utbyggnad av tunnelbanan till Nacka och Gullmarsplan/Söderort under Blasieholmen. Detta arbete pågår parallellt med planarbetet för Nobel Center.

Vid utbyggnaden kommer olika arbetstunnlar att behöva användas och i nuläget utreds om servicetunneln på Blasieholmen kan användas under utbyggnaden. Servicetunneln kommer främst att nyttjas för transporter av massor, främst ut ur tunnelbanan. Arbetet med byggnationen av ny tunnelbana beräknas påbörjas under 2018 och vara färdig 2025.

Markanvisning

Den 23 augusti 2012 anvisade exploateringsnämnden mark för Nobel Center inom fastigheten Norrmalm 3:43 till Nobelhuset AB.

Riksintressen för kulturmiljö

Stockholms innerstad med Djurgården (AB115) är av riksintresse för kulturmiljövården. Där regleras att riksintresset ska skyddas mot påtaglig skada, d.v.s. att områdets kulturhistoriska värden ska bevaras och skyddas från åtgärder som medför påtaglig negativ kulturmiljöpåverkan. För vidare beskrivning av riksintresset, se bilaga *Nuläges- och värdebeskrivning av Blasieholmsudden och dess omgivande vattenrum* (Nivå landskapsarkitektur och Nyréns arkitektkontor). Riksintresset, som är utpekad med stöd av miljöbalken 3 kap § 6, ligger till grund för övervägandena i översiktsplanen *Promenadstaden*.

Strandskydd

Strandskydd råder inte för Blasieholmen med hänvisning till Länsstyrelsens beslut den 18 oktober 1977, 11.123-75, (beslut om omfattning av strandskyddet) och den 3 juni 1999, 18611-99-22769, (förordnande om strandskydd med anledning av ändring i naturvårdslagen). Strandskydd råder således inte inom planområdet och ska även fortsättningsvis inte gälla inom planområdet. Längs Blasieholmens kajer planeras en kajpromenad, som säkerställer allmänhetens tillträde till stadens vattenrum.

Förutsättningar

Natur

Mark och vegetation

Vegetationen på Blasieholmen är framförallt koncentrerad till Museiparken där ett tjugotal större träd, klippta gräsytor och några friväxande buskage växer. Vegetationen sträcker sig över den smala Blasieholmsgatans förlängning och bildar en grön buffert mellan gatan och det östra hamnområdet. Längs gatan löper en rad av storvuxna träd som bildar en allé av hästkastanj och lönn med sikt sydost mot Skeppsholmen. Inom planområdet står sex lönnar och två kastanjer. Som en förlängning av allén söderut står även ett flerstamigt träd i den hårdgjorda ytan vid slutet av gatan. Intill Sillhovel 4, även kallat Kokhuset, i Museiparkens norra del har ett område hägnats av med ett järnstaket, och en liten uteplats/lekplats för Kokhuset har bildats. En mindre rhododendronplantering finns även i anslutning till denna, vid Hovslagargatans krök längs Kokhusets kortsida. På den nordöstra sidan av Blasieholmen finns ingen befintlig vegetation alls med undantag för lite sly.

Grönstruktur på Blasieholmsudden. Illustration: Nivå landskapsarkitektur.

Rekreation och friluftsliv

Blasieholmen har vissa kvaliteter för rekreation, så som promenad, picknick/solbad, utsikt, vattenkontakt, folkliv, uteservering och båtliv. Museiparken har, enligt stadens sociotopkarta, kvaliteterna grön oas samt rofylldhet.

Blasieholmsudden ingår i en sammanhängande kajpromenad längs stadens vattenrum från Djurgårdsbrunnsviken i öster till Riddarfjärden i väster. Längs Blasieholmsudden är dock kopplingen för kajpromenaden svag i nuläget. Promenadstråket på Blasieholmsudden leder även över Skeppsholmsbron till Skeppsholmen och vidare till Kastellholmen.

Geotekniska förhållanden

Markförhållanden

Jorden består av fyllningar, innehållande bland annat tegel och trärester, på naturligt lagrad jord och/eller berg. Fyllningarnas mäktighet ökar mot kajerna till max cirka fyra meter. Trolig jordlagerföljd, under utfylld jord, är lera/gyttja på friktionsjord och berg. På sydvästra sidan finns ytligt berg på cirka +1,5 m. Bergnivån faller kraftigt mot nordost och mot ost. Bergnivån följer ungefär kajkonstruktionen vid Nybrokajen och ligger på cirka -17 och är cirka -8 m vid den östra kajen. I mitten av området är berget endast täckt av ett mindre jordtäckte.

Ras/skred

Ingen risk för ras eller skred är identifierad i under planprocessen.

Markradon

Ingen radonundersökning har gjorts i detta skede. Radonhalten inom området kan variera varför undersökningar ska göras under genomförandet av detaljplanen för att klargöra om byggnaden behöver utföras radonsäkert.

Hydrologiska förhållanden

Generellt harmonierar grundvattennivåerna med havsnivån och i övrigt med års-/årstidsvariationer.

Parallellt med planarbetet pågår en process att söka tillstånd för vattenverksamhet enligt miljöbalken. Ansökan omfattar den grundvattenbortledning som krävs för att hålla undan vatten i den schaktgrop, som behövs för att kunna anlägga källarplanen på

Nobel Center. Tillståndet kommer eventuellt även omfatta infiltration av vatten om bortledningen av grundvatten riskerar att skada träden i Museiparken. Det finns ingen risk att grundvattnet i den östra delen av området sänks på ett sätt som har betydelse för byggnader eller installationer. Efter att källarplanen färdigställts kommer vattenverksamheten att upphöra. En separat miljökonsekvensbeskrivning kommer att upprättas för vattenverksamheten och ärendet kommer att prövas av mark- och miljödomstolen.

Översvämningsrisker

SMHI:s klimatscenario för Stockholms län visar på en gradvis temperaturökning med en förändring av årsmedeltemperaturen på ungefär 4-6 graders ökning fram till 2100. Stockholmsregionen förväntas också få ökande nederbördsmängder, företrädesvis under vinterhalvåret. Havsnivåhöjningen i Stockholm motverkas genom landhöjningen och förväntas bli lägre än den globala havsnivåhöjningen. År 2100 förväntas havsnivån ha stigit med 40 cm och år 2200 beräknas den ha stigit med ytterligare 50 cm.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Planområdet är beläget inom avrinningsområdet för ytvattenförekomsten Strömmen (SE591920-180800), ett kraftigt modifierat kustvatten. Enligt VISS i augusti 2015 har Strömmen otillfredsställande ekologisk potential och uppnår inte god kemisk ytvattenstatus på grund av övergödning, morfologiska påverkan och miljögifter. Enligt det förslag till miljökvalitetsnormer som Vattenmyndigheten förväntas besluta om i december 2015 ska god ekologisk potential uppnås 2027. God kemisk ytvattenstatus ska nås 2015 med tidsfrist för TBT till 2027. Tidsfrist kan komma att gälla även för ämnen som antracen, bly och blyföreningar samt polybromerade difenyletrar (PBDE).

Dagvatten

Dagvatten från Blasieholmen avleds i dagsläget i huvudsak till Nybroviken. Planerad dagvattenhantering behöver utformas med hänsyn till närheten till Nybroviken. Byggherren får inte genom val av byggnadsmaterial förorena dagvattnet med tungmetaller eller andra miljögifter. Enligt stadens kemikalieplan bör utvändiga tak- och fasadmateriäl inte emittera koppar- eller zinkjoner. Beroende på val av tak- och fasadmateriäl behöver dagvattenhanteringen utformas med fullgoda åtgärder för rening.

Blasieholmsudden har traditionellt omhändertagande av dagvatten.

Befintlig bebyggelse och verksamhet

Inom planområdet finns idag tre byggnader: tullhuset och två magasin (se beskrivning av byggnaderna under rubriken *Kulturhistoriskt värdefull miljö* nedan). Därtill finns en servicenedgång till tunnelbanan, ett mindre förrådshus inom en inhägnad etableringsyta samt två nätstationer för eldistribution inom området. En flytt av dessa nätstationer är en förutsättning i detaljplanearbetet. Idag används även Blasieholmsudden som snötipp för city och nedre Östermalm.

Landskapsbild/stadsbild

I sin tydliga karaktärsfylla uppdelning sammanfattar Blasieholmsudden stadens historia och olika ansikten; mot söder Strömkajen och Nationalmuseum med sin promenadpark, som står för den representativa dimensionen av Stockholm som huvudstad, och mot norr hamnplanen med sina magasin och tullhus som representerar staden som handelsplats och det borgerliga livet. I nordväst ansluter den slutna stenstadsfronten med sin skarpa front och i sydost ansluter Saltsjöns skärgårdslandskap i form av Skeppsholmens landform och vegetation.

Flygfotografi över Blasieholmen där tullhuset och de två röda magasinbyggnaderna syns i förgrunden.

Blasieholmsudden markerar slutet på stenstadens kvartersstruktur och är början på en grön promenad som inbegriper Skeppsholmen. Udden ingår i ett sammanhang av institutionspräglade öar dominerade av grönska och friare planering. Vattenrummen, kajerna och de öppna parkrummen är lika viktiga för upplevelsen av helhetsmiljön som enskilda byggnader. Strandvägens kajer med privatbåtar och Blasieholmens kajer med turbåtar ger vattenrummen runt Blasieholmsudden en maritim prägel.

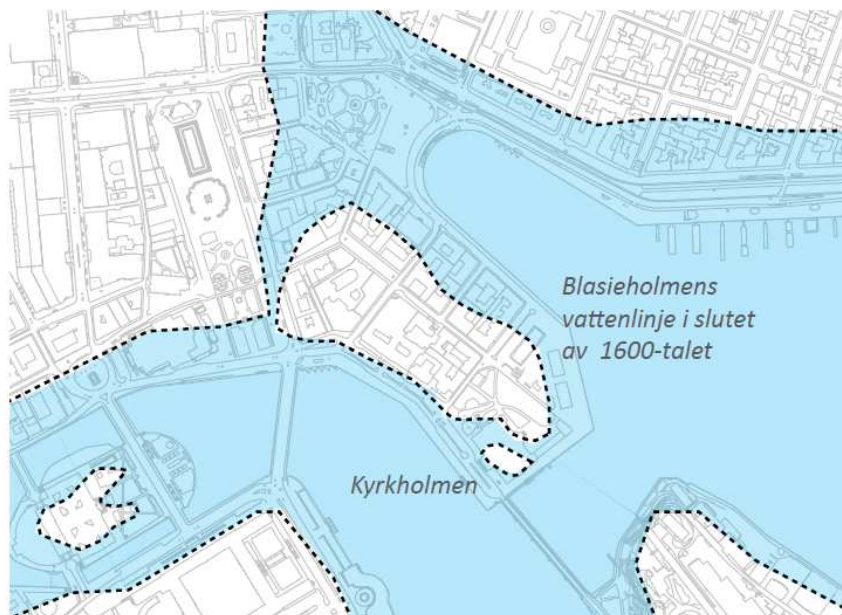
Kulturhistoriskt värdefull miljö

Platsens historia

Blasieholmen bestod länge av två från fastlandet och varandra åtskilda holmar. Under medeltiden ägdes holmarna av kyrkan men i samband med reformationen övergick holmarna till kronan som där anlade skeppsvarv och flottstation. På den mindre holmen uppfördes så småningom även en kyrka för flottans räkning som kom att kallas Kyrkholmen. Vid mitten av 1600-talet flyttades varv och flottstation till nuvarande Skeppsholmen vilket skapade förutsättningar för en ny markanvändning på området.

Blasieholmen gatureglerades och marken delades in i kvarter och fastigheter. Gaturegleringen följde det dåtida huvudstråket över holmen som via broar löpte från Kungsträdgården över Blasieholmen och vidare till Nybroplan.

Från 1790-talet och framåt nyttjade staden delar av området som upplagsplats för sill och andra saltade produkter. Under denna period låg fiskehamnen inne i Nybroviken, som då gick längre in än idag, och packartorget (nuvarande Norrmalmstorg) blev marknadsplats för fiskhandeln. Blasieholmsudden var således ett bra läge för upplag av fisk.

Blasieholmen var tidigare fristående två holmar. Kajkanten fick sin nuvarande form på 1870-talet. Illustration: Nivå landskapsarkitektur.

I samband med en brand på tidigt 1820-tal försvann all befintlig bebyggelse på udden. Något år senare köpte staden upp marken och ett antal nya byggnader uppfördes, bl.a. ett kokhus som fortfarande finns kvar på området i privat ägo. Även Kyrkholmen härjades av branden.

På 1840-talet fattades beslut om att ett nytt museum för statens konstsamlingar skulle uppföras och efter diverse diskussioner valdes Kyrkholmen som lämplig plats. Projektet kom av olika anledningar att dra ut på tiden och museet invigdes först 1866. Tomten var då inte iordningställd och under de följande åren anlades en park norr och söder om byggnaden. Parken anlades till stora delar inom det vattenområde som igenfylldes i samband med att museet uppfördes. Den stod klar i slutet av 1870-talet.

Området bakom Nationalmuseum fortsatte att nyttjas av staden för olika verksamheter, bl.a. fanns här tackjärnsväg, kokhus, stenkolsupplag mm och det var först under 1870-talet som Norra Blasieholmshamnen etablerades som en del av hanteringen av utrikesgoods. Fram till 1860-talet hade sjöburet utrikesgoods passerat tullpackhuset vid Skeppsbron. Den till följd av industrialismen ökade godstrafiken skapade dock behov av fler tullhamnar och 1876 uppfördes ett nytt tullhus i Norra Blasieholmshamnen.

Tullavdelningen i Norra Blasieholmshamnen öppnade redan 1874, två år före själva tullhuset stod klart. Enligt uppgift ankom fartyg från bland annat Tyskland och Danmark till Norra Blasieholmen och bland de varor som hanterades i hamnen nämns kaffe och industrigods. Inför uppförandet av tullhuset på Blasieholmen iordningställdes kajanläggningen inom hamnområdet.

I början av 1940-talet stängdes tullavdelningen på Blasieholmsudden. Hamnen hade blivit för liten och omodern för att kunna hantera utrikesgods. Med tiden avvecklades även inrikesgodshanteringen och kranarna monterades ned.

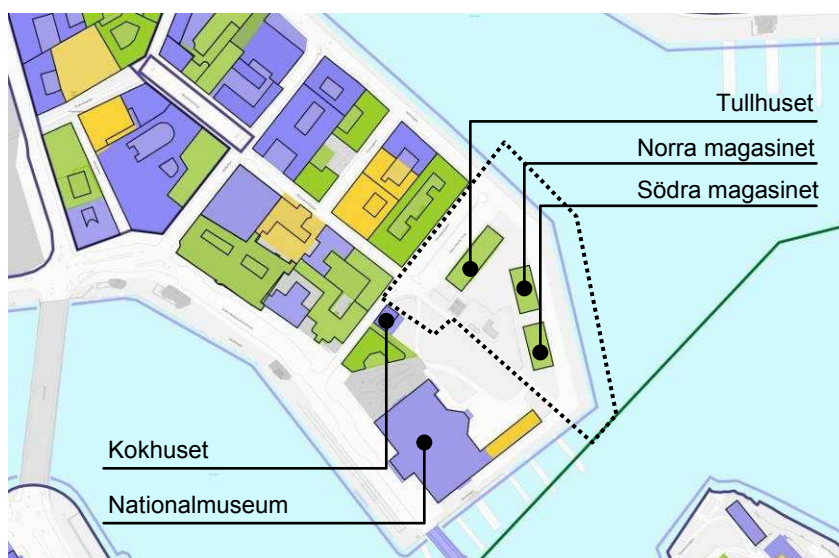
Bebyggelse

Tullhuset från 1876 har varit hamnens officiella administrationsbyggnad, ritad av Axel Fredrik Nyström i tidstypisk representativ nyrenässansstil med fasader av puts och tegel, rundbågiga fönster, pilastrar och kraftiga listverk och flackt tak. De stora portarna, som idag är igensatta, och den förhöjda mittdelen visar dess ursprungliga funktion som även var packhus. Tullhuset har förgårdsmark och ligger indraget gentemot kajen. Byggnadens yttre är välbevarat, men södra fasaden är sedan 1930-talet förenklad, då södra delen av mittpartiet entresolerades för att användas som kontor. Senare har hela mittpartiet entresolerats och interiören präglas av senare tids förändringar, t.ex. byggdes huset om till bensinstation 1961. Endast i östra flygeln finns några få spår av ursprunglig inredning.

Magasinen från 1910 har en rationell karaktär med skjutportar på alla fasader och genomgående överljus. Där kunde privata näringsidkare hyra in sig under kortare perioder. Träkonstruktionen på plintar, småspröjsade fönsterbågar, rödmålade träfasader med fasspontpanel och flacka plåttak på öppna takstolar och stengolv är typiska för byggnadernas enklare användning. Magasin av samma typ fanns tidigare på Riddarholmen och samtidigt som dessa magasin byggdes tillkom liknande magasin i andra hamnar i en strävan att förbättra arbetsmiljö och lagerhållning.

Samtidigt som tullhuset byggdes om på 1930-talet byggdes södra magasinets mittparti om, med en övre våning, lastplattform och lastkran. När magasinen fick annan användning, idag bl.a. mekanisk verkstad och kontor, så har byggnadernas öppna rum delats upp och inretts innanför fasaderna. Åtgärderna syns i form

av nya dörrar och fönster i bottenvåningarna. Det norra magasinet bevarar, trots nya tillägg i form av fönster och dörrar, i huvudsak sin yttre ursprungliga utformning med alla skjutportar intakta. Det södra magasinet har fler olika typer av fönster, dörrar och portar, samt få skjutportar bevarade. Höjningen av mittpartiet mot vattnet med lastkranen och lastplattan visar i sig på en utveckling av användningen under tiden som aktiv hamn, men upplevs mer som ett lappverk där den ursprungliga rationella arkitekturen förvanskats.

Befintliga byggnaders kulturhistoriska klassificering, ungefärligt planområde inringat. Bild: Stockholms stadsmuseum.

Blasieholmsudden ligger inom stenstaden i Stockholm som av Stockholms stadsmuseum klassificerats som ett kulturhistoriskt särskilt värdefullt område där särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kulturhistoriska värden.

Enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering av de enskilda byggnaderna är tullhuset och de två magasinsbyggnaderna särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt (grön klass). I anslutning till planområdet är Nationalmuseums huvudbyggnad samt kokhuset särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och uppfyller fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen (blå klass). Det senare tillbyggda nationalmuseiannexet har positiv betydelse för stadsbilden och/eller ett visst kulturhistoriskt värde (gul klass).

Fornlämningar

Hela Blasieholmen ligger inom fornlämning RAÄ 103. Enligt 2 kap. 12§ kulturminneslagen krävs tillstånd från länsstyrelsen för schaktning, grävning och andra ingrepp i mark.

Offentlig och kommersiell service

Planområdet ligger centralt i Stockholm med stadens utbud av offentlig och kommersiell service i närheten, med bl.a. kulturinstitutioner som Nationalmuseum och Musikaliska samt flera hotell, varav Lydmar Hotel ligger i anslutning till planområdet. På Blasieholmen finns därutöver bland annat kontorsverksamheter, hamnverksamhet och ett antal restauranger.

Gator och trafik

Gatunät

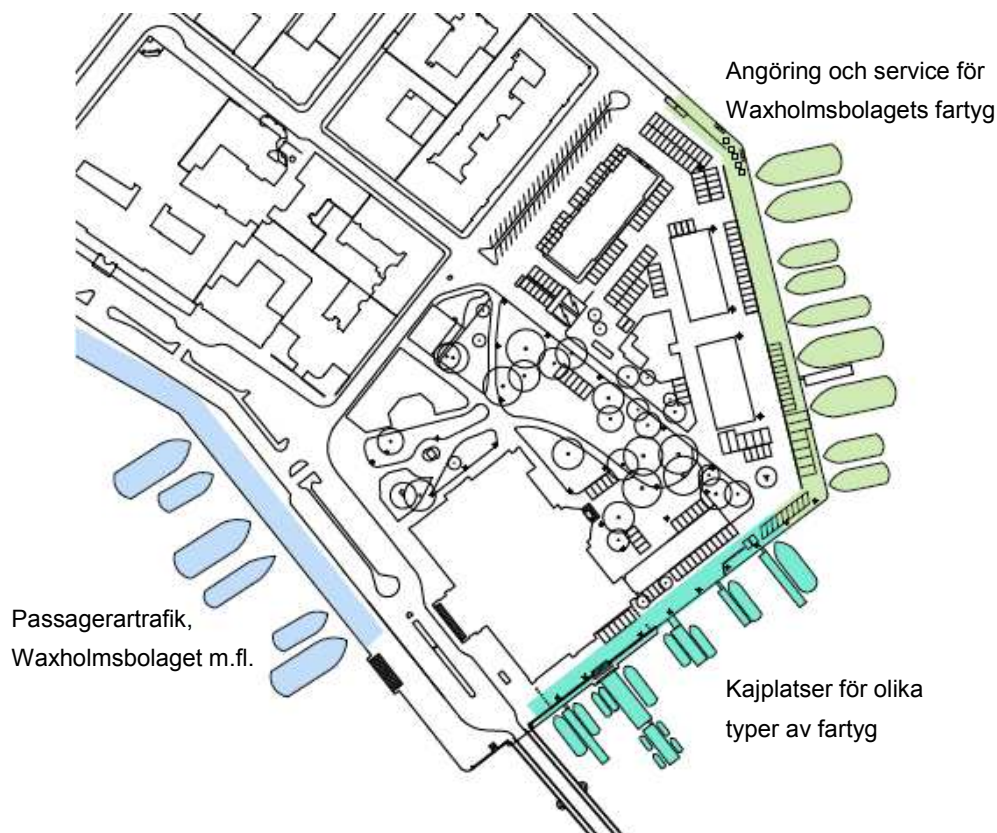
Större målpunkter i området är Nationalmuseum och Grand Hôtel samt Skeppsholmen. Gatunätet saknar tydlig hierarki och flertalet gator är enkelriktade. Bortsett från Stallgatan har gatorna på Blasieholmen låga trafikflöden. Årstiden påverkar resandet i området eftersom många turister söker sig hit framför allt sommartid, vilket också är den period då båttrafiken på Strömkajen ökar markant.

Gång- och cykeltrafik

Huvuddelen av rörelserna till och förbi Blasieholmen görs av gående och cyklister. De största flödena av gång- och cykeltrafikanter finns längs vattnet på sydvästra sidan av Blasieholmen i riktning till och från Skeppsholmen samt tvärs över holmen på Hovslagargatan, Stallgatan och Arsenalsgatan. I området råder idag brist på cykelparkeringar, framförallt längs södra Blasieholmshamnen.

Båttrafik och tillhörande verksamhet

På södra Nybrokajen har Waxholmsbolaget en miljöstation för fartygens avfallshantering. I anslutning till denna upptas cirka 40 m av Nybrokajen för Djurgårdsfärjornas servicedepå. Här finns förtöjningsplatser för fyra Djurgårdsfärjor och fem till sex skärgårdsbåtar, varav en på Museikajen, samt en parkeringsyta för cirka 12 bilar.

Översiktsbild av användning av kajerna. Illustration: Nivå landskapsarkitektur.

Huvuddelen av Waxholmsbolagets passagerartrafik till Stockholms skärgård utgår från Strömkajen framför Nationalmuseum, Lydmar Hotel och Grand Hôtel. Vanligtvis utgår ingen passagerartrafik från Nybrokajen eller Museikajen. Vid större evenemang förekommer det dock att passagerartrafik även utgår från Nybrokajen.

Kollektivtrafik

Blasieholmsudden ligger centralt i förhållande till olika trafikslag, men inte i direktkontakt med kollektivtrafiken. Både tunnelbana, spårvagn, bussar och båttrafik finns i närområdet, men endast en busslinje och vissa skärgårdsbåtar går från udden (Strömkajen). Kungsträdgårdens tunnelbanestation ligger vid Arsenalsgatan cirka 300 m från planområdet. En busslinje, linje 65, trafikerar Blasieholmsudden var 20:e minut dagtid.

Biltrafik

Trafikflödena på Blasieholmen är relativt låga. Framkomligheten för biltrafiken är acceptabel och liknar övriga delar av city-området. Inga långvariga och svåravvecklade köer uppstår. Den körrelation som är mest belastad är trafik under eftermiddagen från Hovslagargatan till Södra Blasieholmshamnen som sedan ska vidare mot Skeppsbron. Kapacitetsbegränsningen för denna körrelation ligger utanför utredningsområdet och återfinns framför allt på Skeppsbron/Strömbron/Slussen.

Idag finns cirka 250 parkeringsplatser för bil på Blasieholmen, varav cirka 200 platser direkt berörs av detaljplanen. 128 platser upplåts av Stockholm Parkering medan övriga platser återfinns på allmänna gator. Tillgången på allmänna parkeringsplatser alstrar troligen bilrörelser i området i form av söktrafik från andra delar av city.

Tillgänglighet

Blasieholmsudden är relativt platt i de delar som är tänkta att exploateras, vilket gör att tillgängligheten avseende lutning klaras enligt Stockholms stads riktlinjer.

Störningar och risker

Elektromagnetiska fält

På tomten finns förutom installationer för dagens hamnverksamhet två nätstationer för eldistribution. En flytt av dessa nätstationer är en förutsättning för detaljplanearbetet.

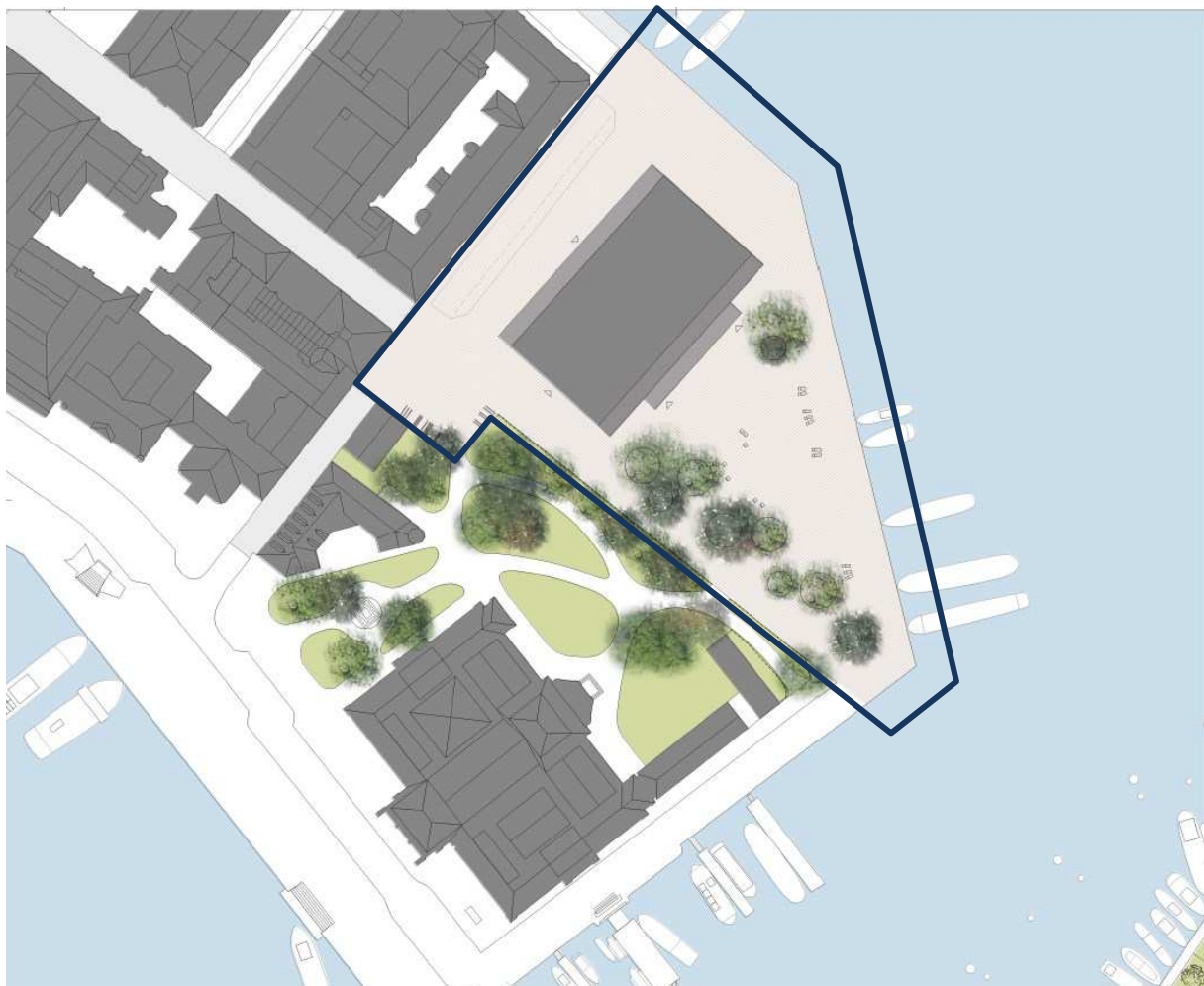
Förorenad mark

Enligt länsstyrelsens MIFO-inventering finns inga misstänkt förorenande verksamheter inom fastigheten, däremot finns ett inte riskklassat objekt i området i form av varvsverksamhet med användande av halogenerade lösningsmedel och båtbottnfärger.

Planförslag

Platsen på Blasieholmsudden har sedan mitten av 1900-talet reserverats för en byggnad av stor betydelse för staden.

Inriktningen har varit att verksamheten som tillkommer ska tillföra något som kommer hela staden till godo, som stärker upplevelsen av den centrala platsen och som håller en hög arkitektonisk kvalitet vilket de befintliga institutionsbyggnaderna i centrala stadens vattenrum besitter.

Illustrationsplan för planområdet. Illustration: Landskapslaget.

Nobel Center blir Nobelprisets hemvist i Stockholm. En byggnad med en bred publik verksamhet i Alfred Nobels anda.

Verksamheten kombinerar aktiviteter från Nobelprisets olika kunskapsområden - naturvetenskap, litteratur och fred. Här planeras utställningar, skolprogram, vetenskapliga aktiviteter och möten, samt restaurang och café. Året om ordnas skolverksamheter med fokus på framtidens lärande. På Nobeldagen ska prisutdelningen hållas i Nobel Center, innan festligheterna fortsätter i Stadshuset. Nobel Center har

ambitionen att bli ett av Stockholms mest attraktiva besöksmål. Målet är att det ska bli ett nytt besöksmål i Stockholm för stockholmare och dess besökare och det förväntade besöksantalet är cirka 600 000 besök per år.

Planförslaget omfattar både ett Nobel Center samt omkringliggande offentlig mark såsom gator, torg och kaj. Även vattenområde inryms i planområdet för att säkerställa möjligheterna för den rörliga sjötrafiken att fortsatt angöra platsen. Planförslaget möjliggör för en utbyggnad av tunnelbana under Nobel Center och inrymmer också en befintlig servicetunnel som kan komma att användas vid utbyggnaden av tunnelbanan. För att möjliggöra för en utbyggnad av tunnelbanan gäller planbestämmelserna endast ner till -11,5 m under nollplanet.

Utformningen av Nobel Center har tagits fram genom en internationell arkitekttävling i två steg. Utgångspunkten för planarbetet utgörs av det vinnande tävlingsförslaget *Nobelhuset* av David Chipperfield Architects, Berlin.

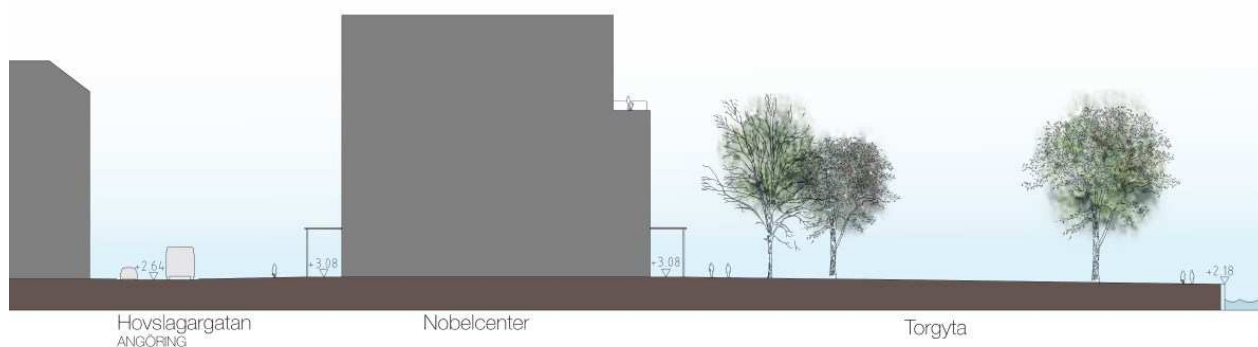
Vy från Nybroviken mot Blasieholmsudden och Nobel Center. Bild: David Chipperfield Architects.

Byggnaden placeras i den norra delen av planområdet vid en ny entréplats som möter Hovslagargatan. Placeringen av huset är gjord för att bibehålla värdefulla siktlinjerna över Blasieholmen från Norrström till Nybroviken och även möjliggöra en framtida utbyggnad av Nationalmuseum åt nordost. Placeringen stämmer väl överens med den stadsbyggnadsprincip som Stockholm

tillämpat för solitära byggnader vid vattnet med en viss förskjutning från rutnätets överordnade riktning. Nobel Center förutsätter att tullhuset samt de två magasinsbyggnaderna rivs.

Nobel Center

Planförslaget medger en byggrätt för ett Nobel Center i sex våningar ovan mark innehållande utställningsytor, restaurang, kontor och konferensutrymmen omfattandes cirka 11 850 m² ljus BTA (totalt cirka 17 900 m² BTA). Under mark ges byggrätt för tekniska utrymmen samt utställningsytor. Byggnaden är 31,8 meter hög (+35 meter över nollplanet), 65 meter lång och 38 meter bred.

Sektion från Hovslagargatan till kajen söder ut. Marken sluttar från entrén till Nobel Center (+3,1 meter) till kajen (+2,2 meter). Nivåskillnader ska tas omhand inom kvartersmark för att ansluta till allmän platsmark och möjliggöra ett sammanhängande golv på Blasieholmsudden.

Byggnaden ska rymma en stor andel publika verksamheter som främjar stadsmässigheten på platsen. Entréplanet med kafé/restaurang, museibutik och viss utställningsverksamhet ska vara öppen för allmänheten och avgiftsfri. Högst upp i byggnaden placeras auditoriet, där Nobelpriset delas ut årligen. Auditoriet har plats för 800 sittande besökare, men kan utökas till minst 1100 personer vid större evenemang. I byggnaden kommer även finnas utrymme för viss del kontor och konferens men för att säkerställa att byggnaden har en offentlig karaktär begränsas andelen kontor- och konferensyta till högst 20 % av byggnadens ljusa BTA (exklusive auditorium).

Marken runt Nobel Center utformas som en sammanhängande yta från Hovslagargatan till Blasieholmens sydöstra udde. För att förstärka byggnadens offentliga karaktär ska markens utformning

samordnas med staden och den utformning den allmänna platsmarken får på gata, torg och kaj. Då området sluttar mot kajen i ost, genererar husets längd cirka 1,5 m i höjdskillnad där huset i väster ligger i nivå med marken. Mot torget ska höjden på kvartersmark anpassas till allmän platsmark och tas omhand inom kvartersmark med trappor och stödmurar, utan att sätta huset på ett podium mot vattenrummet.

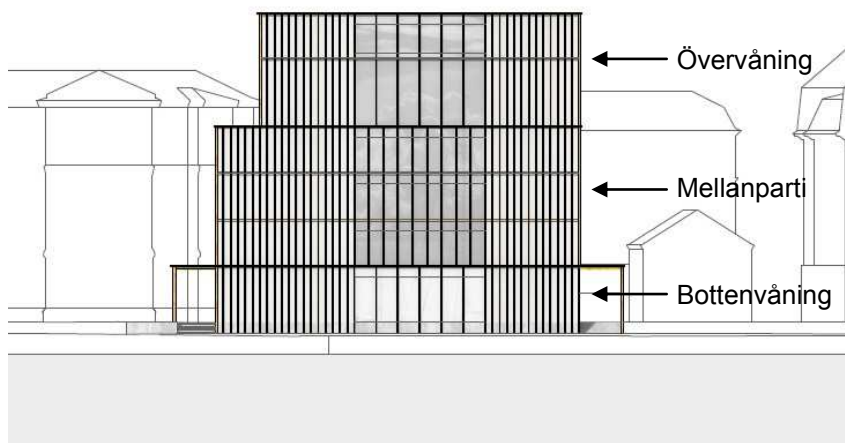

Vy längs Blasieholmsgatan åt söder. Bild: David Chipperfield Architects.

Gestaltungsprinciper och arkitektonisk kvalitet

Projektets ambition är att med högsta arkitektoniska kvalitet husera, symbolisera och tillgängliggöra Nobelstiftelsens humanistiska och vetenskapliga engagemang i Stockholm. Utgångspunkten för Nobel Center är att tillföra en ny byggnad med arkitektonisk verkshöjd som tillför värden till hela Stockholm så väl som till närmiljön på Blasieholmen.

Byggnaden har en tydlig uppdelning i en sockel, ett mellanparti och en takvåning, som delvis är indragen, vilket relaterar till andra byggnader i Stockholms innerstad. Sockelvåningen är minst 5,5 m hög. Ovanför sockelvåningen finns ett mellanparti, som markeras i fasad och överst en indragen våning åt söder. Den tydliga uppdelningen av fasaden horisontellt kompletteras med en tydlig vertikalitet i sitt utanpåliggande mässingsfärgade raster. Byggnaden får även en tydlig vertikal uppdelning med ett sammanhängande glasparti i mittpartiet. Utformningen av den vertikala indelningen kan utföras till exempel enligt illustration nedan, men även på andra sätt under förutsättning att den tydliga vertikaliteten bibehålls.

Byggnaden får en tydlig horisontell indelning med bottenvåning, mellanparti och övervåning, som delvis är indragen. Fasaderna får även en vertikal indelning med ett sammanhängande glasparti i mittpartiet som kan utformas enligt illustrationen. Illustration: David Chipperfield Architects.

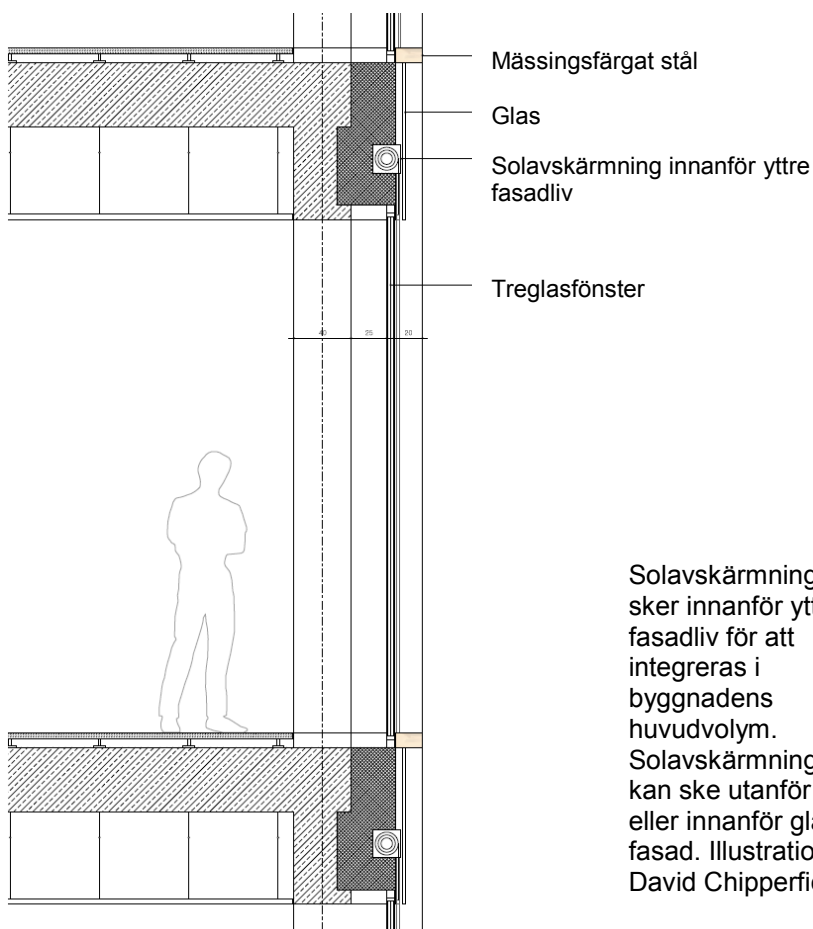
Utskjutande delar får inte uppföras utanför angiven byggrätt för att stärka Nobel Centers stringens och arkitektoniska kvalitet. Detta innebär att de skärmtak, som tillåts mot gata och torg, inte får upplevas som en del av byggnadens volym eller förskjuta byggnadens fasadliv mot gata och torg. Skärmtaken ska således vara öppna och lätta i sin karaktär och utformning.

Byggnaden har en öppen och publik sockelvåning, som med flera entréer bjuder in allmänheten till byggnaden. Fasadförskjutningen skapar en generös terrass som bidrar till utblickar, öppenhet och aktivitet i fasad. Samtliga fyra fasader behandlas som framsidor, då byggnadens framstående läge i staden och på Blasieholmen inte medger någon baksida.

Uttrycket i fasaden ska förmedla hög kvalitet och vara gyllene genom ett, med glas integrerat, rasterverk av balkar i galvaniserat stål. Fasaden täcker byggnaden som ett enda sammanhängande lager. Även om det är de horisontella huvudlinjerna som framhävs, definieras fasaden av vertikala mässingslinjer som ger byggnaden ett smäckert uttryck. Fasaden består av glas, stenlaminerat glas och mässingsfärgat galvaniserat stål. Fasaden ska bestå av täta, halvtransparenta och transparenta partier.

Samtliga installationer ska rymmas inom byggnadens huvudvolym för att säkerställa att dess stringens och höga arkitektoniska kvalitet framhävs. Taket bearbetas som en synlig femte fasad.

Utformningen av byggnadens solavskärmning är viktig för att bibehålla byggnadens höga arkitektoniska kvalitet och stringens. Således ska solavskärmningen integreras i byggnadens utformning och arkitektur och ska ligga innanför byggnadens yttre fasadliv. Solavskärmningen kan ske utvändigt eller invändigt. En viktig aspekt för val av solavskärmning är att material eller utförande inte får förändra byggnadens uttryck eller göra byggnaden sluten i fasad.

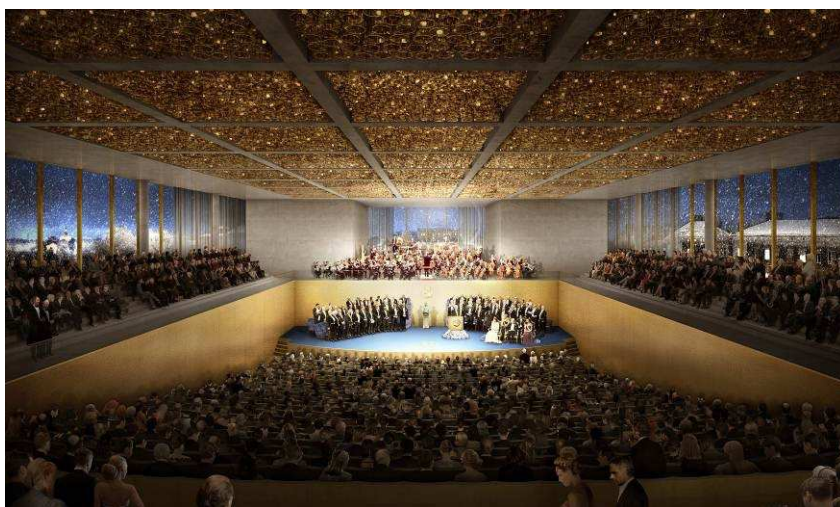
Solavskärmning sker innanför yttre fasadliv för att integreras i byggnadens huvudvolym. Solavskärmning kan ske utanför eller innanför glas i fasad. Illustration: David Chipperfield

Architects.

Den varierade användningen av glas och sten i fasadpanelerna skapar en lekfull kontrast mellan transparens och ogenomskinlighet. Allt efter tidpunkten på dagen och vilka aktiviteter som pågår, får byggnaden en känsla av dynamik och öppenhet samtidigt som den utstrålar en lugn fasthet som avspeglar såväl Nobelinstitutionens traditioner som ambitioner.

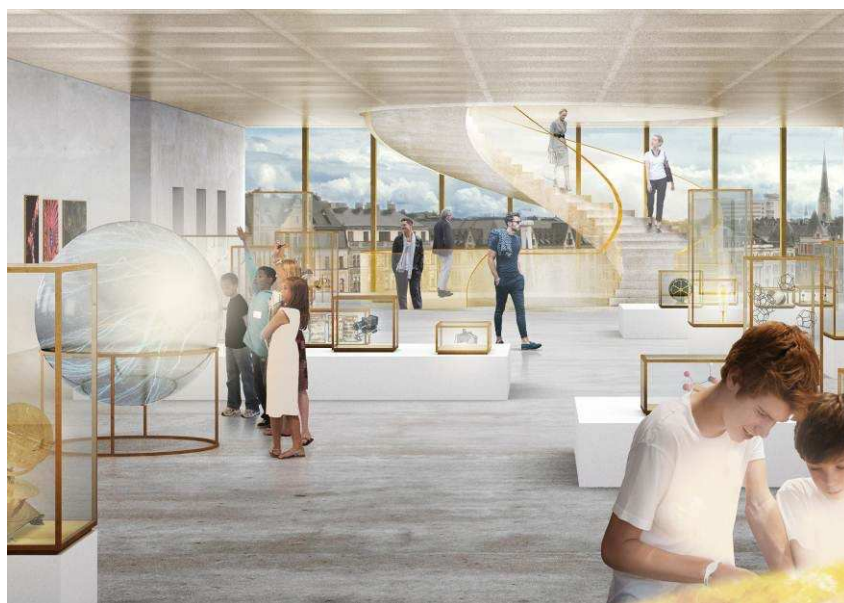
Arkitekten beskriver byggnaden

Med den nya byggnaden får Nobelpriset för första gången i historien en egen hemvist samtidigt som Blasieholmen stärks som kulturellt besöksmål och människans bedrifter hyllas i stadens centrum. Under ett och samma tak kommer Nobel Center att samla ett auditorium, museum, konferensrum, utbildningsrum, kontor, restaurang, kafé och butik. Auditoriet, som kallas Nobelsalen, är kronan på verket och byggnadens arkitektoniska höjdpunkt och en viktig del i besöksupplevelsen. Här kommer Nobelprisutdelningen äga rum i framtiden. Föreslagen takkonstruktion gör att auditoriet och de kringliggande ytorna hålls fria från pelare, vilket bidrar till byggnadens flexibilitet och öppenhet. De stora panoramafönstren släpper in dagsljus i Nobelsalen och bjuder samtidigt på en spektakulär utsikt över Stockholm. Fönstren skapar kontakt mellan denna nya offentliga institution och staden. På det översta planet, ovanför auditoriet, föreslås en bar i den östra delen med utsikt över Nybroviken och Strandvägen.

Nobelsalen är kronan på verket och placerad högst upp i byggnaden och kommer att användas vid prisutdelningen på Nobeldagen varje år. Bild: David Chipperfield Architects.

En effektiv spiralformad besöksstrappa och andra allmänna kommunikationsytor knyter samman byggnadens alla delar och aktiviteter. Från det öppna och entréfria markplanet, via museets utställningar, leds besökaren förbi skolverksamhet, restaurang, kontor, konferens- och utbildningssalar ända upp till Nobelsalen. Byggnadens övergripande konstruktion är mycket flexibel och definieras av fyra huvudschakt i husets hörn.

Nobel Center kommer att inrymma utrymmen för skolverksamhet och utställningslokaler om Nobelpriset, dess pristagare och deras prestationer. Bild: David Chipperfield.

Mot Hovslagargatan skapas en större entréplats, med en stenlagd yta och gatumöbler som inspirerats av Blasieholmstorg, där angöring med buss och taxi kan ske i anslutning till byggnadens huvudentré. Även leveranser och avfallshantering angör byggnaden från denna sida. Entréplatsen vidgar sig mot vattnet genom Nobel Centers lätta vridning i förhållande till stenstadens rutnät.

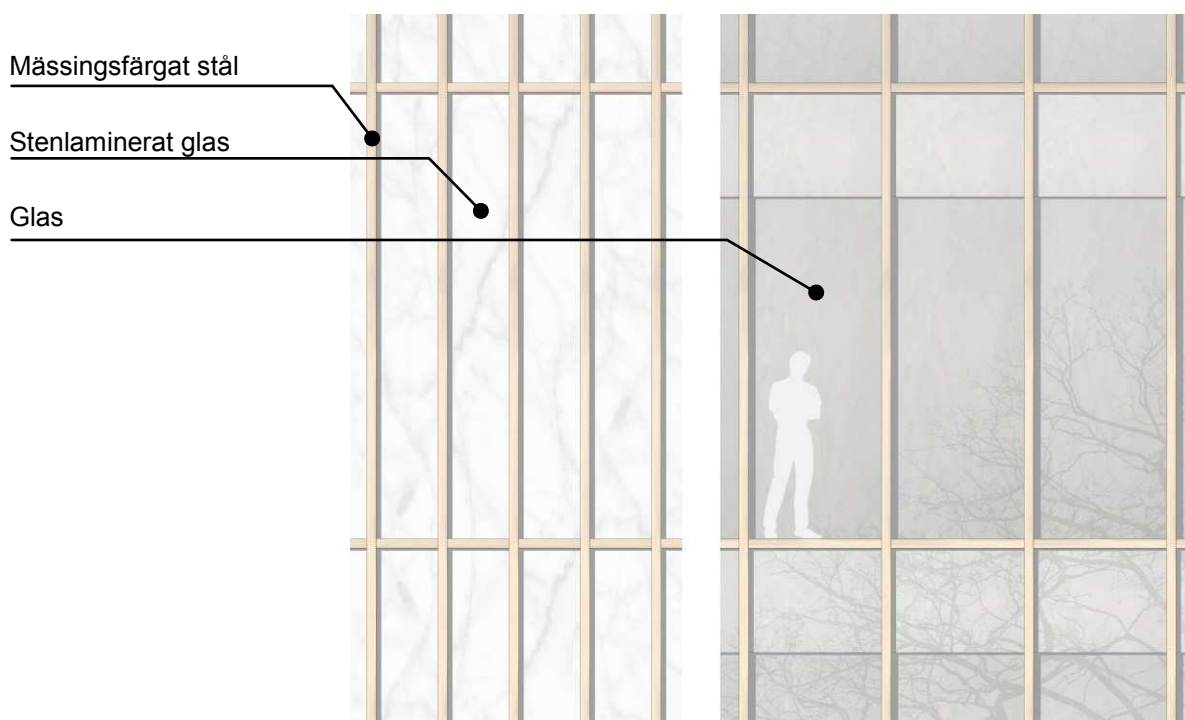
På plan fem föreslås en generös terrass som öppnar upp huset mot den allmänna platsen i söder. Terrassen bidrar till att bryta ner husets skala mot torget och skapar en tydlig markering till husets övervåning. Terrassen tros även bli en populär plats för centrets besökare.

Fasaden utgörs av transparenta, halvtransparenta respektive täta glas- och stenelement som förändrar dess utseende beroende på dagsljus och de aktiviteter som pågår i huset. Byggnaden förmedlar en känsla som pendlar mellan fasthet och lätthet,

precision och lekfullhet, oberoende och öppenhet och återspeglar på så sätt Nobelprisets karaktär av tradition och modernitet, historia och kommande generationer.

Fasadmaterial och form

Fasaden består av en mässingsliknande metall (mässingsfärgat galvaniserat stål), glas och stenlaminerat glas, som omsluter hela byggnaden och ger den ett enhetligt utvändigt uttryck. Avsikten är att bygga fasaden i ett enda skikt med en post- och balkkonstruktion i metall med invändig eller utvändig solavskärmning, där det är nödvändigt. Solavskärmningen integreras i byggnadens gestaltning och ska ligga innanför yttersta fasadliv.

Fasaden består av glas, stenlaminerat glas och mässingsfärgat galvaniserat stål. Illustration: David Chipperfield Architects.

Avståndet mellan de mässingsfärgade vertikala linjerna varierar mellan 0,75 m, 1,50 m och 2,25 m. Fasaden varierar mellan helt transparenta, delvis transparenta och täta delar. Omkring hälften av fasadytan utgörs av ett transparent treglasfönster. Resterande delar består av ett stenlaminerat glas. En mindre del av denna laminerade yta tillåts släppa igenom ljus, vilket gör att väggar som konstrueras på detta sätt kommer av solljuset att lysa upp invändigt och i mörkret lysa svagt utåt när byggnadens inre är upplyst. Stenlaminatet minskar solens värmeinstrålning i

byggnaden, vilket är positivt för att hålla inomhustemperaturen jämn och minska behovet av kyla. I de transparenta glaspartierna dämpas solljuset av integrerat solskydd. De delar av fasaden som är täta kan utföras med bakomliggande isolering för att minska konstruktionens värmeförluster. De täta partierna i fasaden får uppgå till högst 55 % av fasadens totala yta. Alla material som väljs kommer att vara hållbara. Det yttre rastrets materiella beskaffenhet ger byggnaden ett elegant och värdigt utseende. Det mässingsfärgade galvaniserade stålet ska utföras så att det behåller mycket av sin glans och lyster över tid och inte mörknar när det åldras.

Nobel Center får en mässingsfärgad fasad av galvaniserat stål. Byggnadens transparenta, halvtransparenta och täta delar skapar en dynamik och ett ljusspel i fasaden. Bild: David Chipperfield Architects.

Torg, kaj och vattenområden

Utformningen av platsen vid ett nytt Nobel Center tar sin utgångspunkt och inspiration från staden, skärgården, parken vid Nationalmuseum och vattnet. Platsen ses som en del av stadens kajstråk i synnerhet det som omger Blasieholmen. Kontakten med vattnet och utsikten är essentiell och blir platsens stora attraktion tillsammans med den nya byggnaden. Torget ska upplevas som en attraktiv och kvalitativ offentlig plats och bjuda in såväl Nobel Centers besökare som andra till promenader och vistelse. Platsens material ska vara slitstarka men hänsyn till det stora antalet besökare som förväntas besöka Nobel Center. Markbeläggningen ska tydligt upplevas som ett sammanhängande golv. Basen utgörs av granithällar som är stadens material men även skärgårdens. Beläggningen relaterar främst till södra

Blasieholmskajens markmaterial. Materialen ska hålla hög kvalitet och ska ge platsen en tilltalande och god gestaltning som överensstämmer med den arkitektoniska kvalitet som Nobel Center har.

En viktig del av platsens karaktär är de stora träden som får en betydelsefull inverkan genom att ta ner skalan på platsen och den nya byggnaden. De finns framför allt i västra kanten i anslutning till parken och utgör ett påtagligt sammankopplande element mellan park och torgyta. Genom träd av olika arter och form, liksom en placering i ett fritt mönster, tillförs platsen en mjukhet och dynamik som inte bara skapar olika rumsligheter utan även ramar in siktlinjer mot omgivningen. Platsen ska kunna korsas i olika riktningar, träden stödjer denna rörelse. I trädens närhet skapas fina platser för vistelse.

Trädens möte med marken blir platsens mest artikulerade och gestaltade inslag. Formmässigt sammanhållet men med variationer i mötet såsom upphöjningar, nedsänkningar, sittbänkar, trädgaller, planteringar av marktäckande växter etc. En del av dessa kan inrymma lösningar för omhändertagande av dagvatten.

Torget ska kunna hysa olika sorters evenemang och vara flexibel över tid. Skrymmande tekniska installationer ska därför, i den mån de behövs, i huvudsak placeras under mark för att säkerställa torgets sammanhängande öppenhet. Kajområdet ska upplevas som öppet och tillgängligt för allmänheten och tillsammans med torget skapa en attraktiv vattennära stadsmiljö.

En grundläggande gestaltungsprincip för utformningen av torget och kajen är att de i sin helhet ska upplevas som sammanhållna utan element som kan upplevas som avgränsande eller minskar platsens möjlighet att vara flexibel för olika användningar. Torget föreslås därför ha en jämn yta där ett sluttande plan tar upp höjdskillnaderna. Markanpassningen mellan kvartersmark och allmän platsmark är således viktig att lösa i direkt anslutning till byggnaden genom trappor eller stödmurar för att säkerställa det öppna torgets publika karaktär.

Platsen möbleras med fritt placerade grupper av objekt såsom sittmöbler för olika slags sittande, stora fat eller urnor. Nobel Centers uteservering kan möbleras upp fritt i anslutning till byggnaden.

Nobel Center möts av en offentlig plats i söder. Bild: David Chipperfield Architects.

Detaljplanens illustrationer redovisar en övergripande vision av platsen utan att låsa dess utformning då detta arbete kommer att fortlöpa inom staden. Genomförandet beräknas kunna ske först efter att arbetet med den nya tunnelbanan är färdig cirka 2025. Detta innebär att staden i nuläget arbetar med att hitta ett koncept och en vision för platsen. Under byggtiden föreslås istället tillfälliga arrangemang och utställningar på ytan närmast Nobel Center.

Gator och trafik

Gatunät

Större delen av gatustrukturen ligger utanför planområdet. För att bättre kunna hantera tillkommande trafikströmmar planeras emellertid för ombyggnad av kringliggande gator. Den största andelen besökare till Blasieholmsudden förväntas komma till fots, cirka 85 % av besökarna inklusive de som kommer gående från kollektivtrafikens stationer. Utgångspunkten för planerad ombyggnad av gator är därmed att skapa mer attraktiva gaturum för gående. Nobel Center kommer även att generera turistbusstrafik, taxi och leveranstrafik. Personbilstrafiken kan däremot antas minska till följd av att cirka 200 parkeringsplatser tas bort. Borttagning av allmän gatuparkering på Hovslagargatan förväntas även ge minskad söktrafik i hela området vilket är positivt.

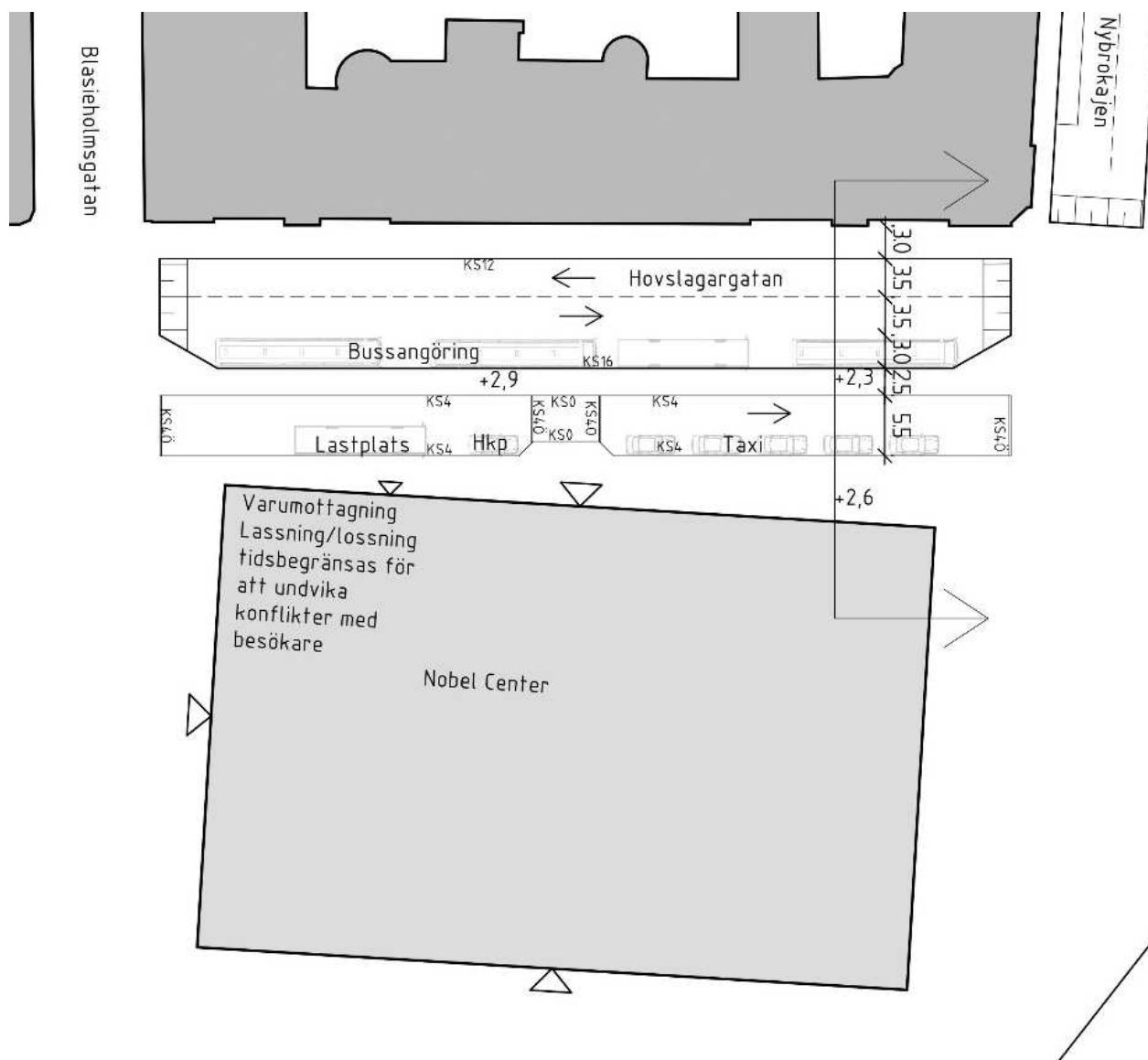
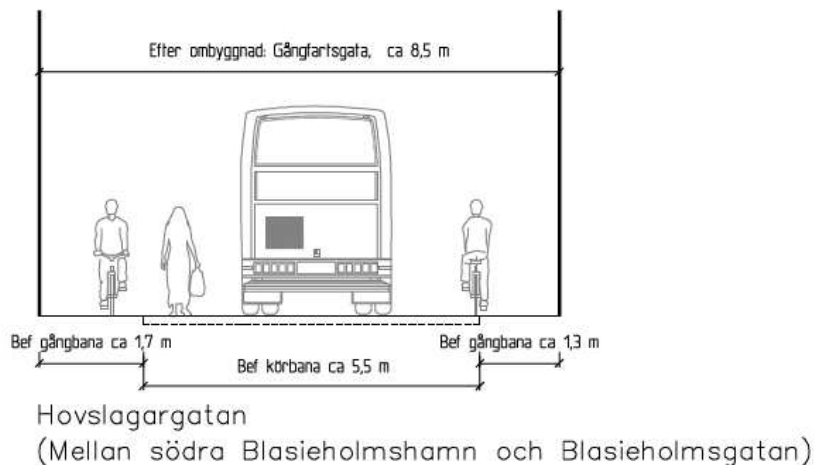

Illustration över angöring, bussuppställning och varumottagning vid Nobel Center. Illustration: Tyréns och Ramböll.

Hovslagargatan, söder om Blasieholmsgatan

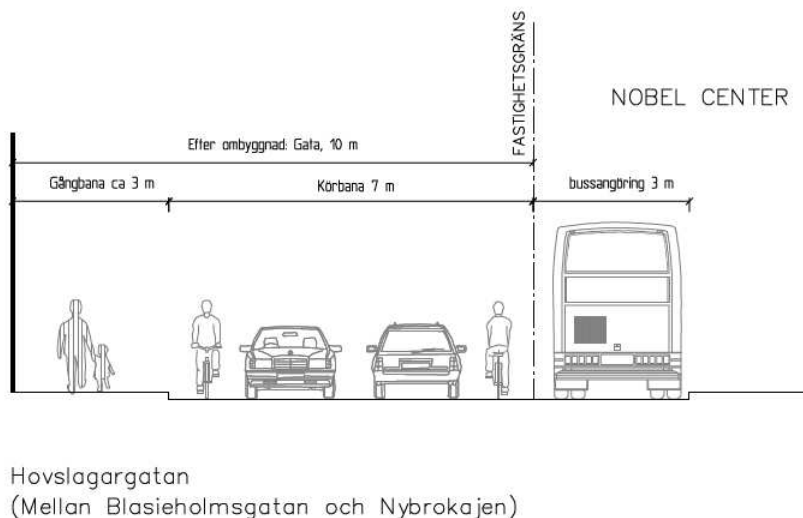
Hovslagargatans södra del är idag trång för såväl motorfordon som fotgängare och cyklister. Turistbussar och leveransfordon till Nobel Center föreslås angöra söderifrån via Hovslagargatan varför en ny utformning blir nödvändig. Gatan ges en utformning som gångfartsgata där alla trafikslag samsas på samma nivå med gemensam markbeläggning. Motorfordon och cyklister rör sig på fotgängarnas villkor men får bättre utrymme att mötas när hela utrymmet mellan fasaderna finns att tillgå. Angöring för leveranser till Sillhövets 3 (Lydmars Hotel) blir fortsatt möjlig.

Sektion för Hovslagargatan vid Sillhove 3. Illustration: Ramböll.

Hovslagargatan, norr om Blasieholmsgatan

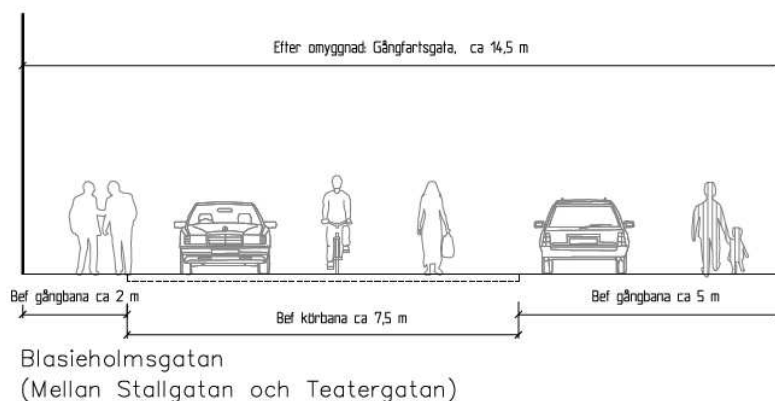
Den norra delen av Hovslagargatan får en ny karaktär när de snedställda parkeringsplatserna tas bort för att göra plats för en entréplats för fordon och fotgängare framför Nobel Center. Befintlig trottoar på västra sidan breddas till 3 meter och körbanan breddas till 7 meter för att kunna hantera både turistbussar och fordon som angör fastigheten Kärplingeholmen 6 i södergående körfält. En bussficka med plats för 4 bussar anläggs på Nobel Centers fastighet i direkt anslutning till körbanan. Mellan bussfickan och Nobel Center skapas en angöringszon på kvartermark för leveranser, avfallshantering, taxi samt parkering för rörelsehindrade. Angöringszonen enkelriktas i norrgående riktning, mer information om detta framgår av *Trafikutredning – Nobel Center* (Tyréns, 2015-09-11).

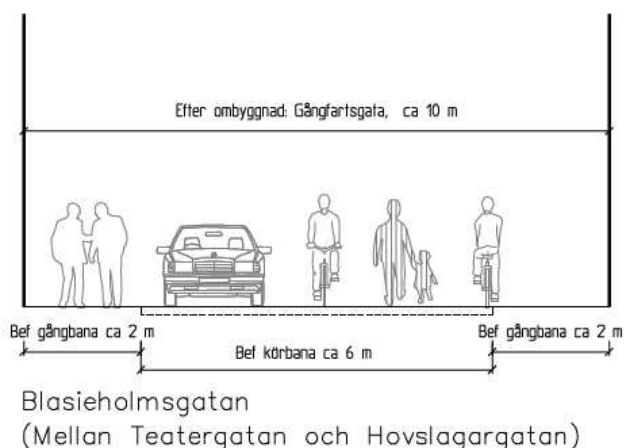
Sektion för Hovslagargatan vid Nobel Center. Illustration: Ramböll.

Blasieholmsgatan

Blasieholmsgatan förväntas bli det primära gångstråket för fotgängare som anländer från Kungsträdgårdens tunnelbanestation. Gatan ges en utformning som gångfartsgata där alla trafikslag samsas på samma nivå med gemensam markbeläggning. Motorfordon och cyklister rör sig på fotgängarnas villkor men får bättre utrymme att mötas när hela utrymmet mellan fasaderna finns att tillgå. I ett angränsande projekt planerar trafikkontoret för en omdaning av Stallgatan och som en del av detta kommer övergångsstället över Stallgatan mellan Blasieholmstorg och Blasieholmsgatan förbättras och utformas för en lägre hastighet för fordon på Stallgatan.

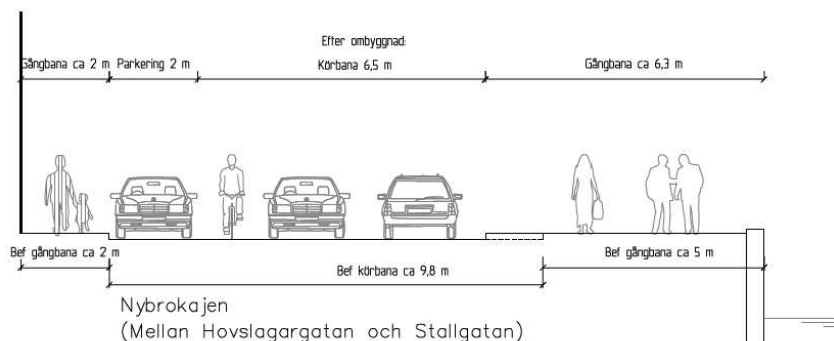
Sektion för Blasieholmsgatan mellan Stallgatan och Teatergatan.
Illustration: Ramböll.

Sektion för Blasieholmsgatan mellan Teatergatan och Hovslagargatan.
Illustration: Ramböll.

Nybrokajen

För Nybrokajen studeras en ombyggnad i form av att parkering för bil och mc tas bort på kajsidan. Detta för att skapa bättre utrymme för motorfordon att mötas med den tillkommande turistbusstrafiken från Nobel Center och för att ge plats för ett bredare gångstråk på kajsidan.

Sektion för Hovslagargatan. Illustration: Ramböll.

Gång- och cykeltrafik

Den största andelen besökare till Blasieholmsudden förväntas komma till fots, cirka 85 % av besökarna (inkluderat fotgängare som kommer från tunnelbanan vid Kungsträdgården och övrig kollektivtrafik utanför Blasieholmen). Genom de ombyggnader av gator som föreslås skapas en situation där fotgängarna prioriteras i gaturummet. Cyklister får del av det ökade utrymme men får i området röra sig på fotgängarnas villkor.

Inom Nobel Centers fastighet föreslås 175 cykelparkeringar för besökare. För anställda skapas 30 cykelplatser inomhus i byggnaden. Utöver detta kommer staden att planera för cykelparkeringar på allmän platsmark inom och i anslutning till planområdet.

Kollektivtrafik

Planförslaget medger att tunnelbana kan byggas ut under planområdet. På plankartan markerad schaktdjupsbegränsning ska säkerställa att både Nobel Center och utbyggnaden av tunnelbanan ska kunna ske på Blasieholmen. År 2025 beräknas den nya tunnelbanelinjen mot Gullmarsplan/Nacka vara utbyggd, vilket avsevärt förbättrar tillgängligheten till Nobel Center för kollektivtrafikresenärer från olika delar av Stockholm. Busslinje förväntas även i framtiden trafikera sydvästra delen av Blasieholmsudden mellan Skeppsholmen och city.

Detaljplanen medger kajverksamhet med angöring för båtar med intentionen att möjliggöra för kollektivt resande med båt till och från Blasieholmen.

Biltrafik och parkering

De åtgärder som föreslås kommer att medföra en kraftigt minskad tillgänglighet med allmän biltrafik till och från Blasieholmen. Anledningen till detta är att utrymmet är mycket begränsat i kombination med att angöringsbehov för bussar, leveranstrafik och ett stort antal fotgängare. Det gör att privatbilstrafik inte lämpar sig på Blasieholmen av såväl utrymmes- som trafiksäkerhetsskäl. Nobel Centers tillkomst och den föreslagna ombyggnaden av intilliggande gator medför att cirka 200 bilparkeringsplatser kommer att tas bort. 128 av dessa utgörs av förhyrda markparkeringsplatser tillhandahållna av Stockholm parkering. Övriga platser återfinns idag på gatumark och är tillgängliga för vem som helst. Borttagning av dessa kommer således att leda till minskad söktrafik i området vilket är till gagn för hela Blasieholmsudden. Bilparkering hänvisas till närliggande parkeringshus inom city, vilka har ledig kapacitet. Inom en kilometers avstånd finns totalt cirka 4 800 bilparkeringsplatser inom allmänt tillgängliga parkeringsanläggningar. Mer information kring bilparkering finns att tillgå i *Parkeringsutredning Blasieholmen* (Tyréns, juni 2015).

Mot Hovslagargatan föreslås en ny entréplats där angöring till byggnaden kan ske med utpekade ytor. Bild: David Chipperfield Architects.

Övrig trafik

Många besökare till Nobel Center förväntas komma med turistbuss. Angöring för turistbussar anordnas på kvartersmark i direkt anslutning till Hovslagargatans körbana. Bussarna ges en särskild ficka med utrymme för upp till 4 bussar samtidigt och tillgänglig av- och påstigning. Syftet med denna ficka är endast att tillgodose behovet för avlämning och hämtning. Ingen bussupställningsplats föreslås i anslutning till byggnaden utan det förväntas ske på annan plats. Under högsäsong beräknas cirka 3-4 bussar per timme komma. Trafikkontoret arbetar löpande med frågan om uppställning av turistbussar för hela Stockholms innerstad.

Vid större evenemang, som t.ex. vetenskapliga konferenser, beräknas ett visst antal gäster anlända med taxi. Angöring för taxi sker på kvartersmark mot Hovslagargatan för hämtning och avlämning. Vid Nobelprisutdelningen förväntas en stor del av besökarna komma med taxi eller annan personbilsbunden trafik och därmed kommer stora delar av omkringliggande gator att stängas av en gång per år. Efter prisutdelningen kan en möjlighet vara att transportera gästerna via båt till Nobelfesten i Stadshuset. Mer information framgår av *PM Trafikutredning Nobel Center* (Tyréns, 2015-09-01).

Varutransporter

Antalet varutransporter till Nobel Center beräknas till cirka 20 transporter per dygn. Dessa kommer att tidstyras så att leveranser inte sker under ordinarie öppettider. Varutransporter tas emot och lämnas i byggnadens bottenvåning mot Hovslagargatan. Mer information framgår av *PM Trafikutredning Nobel Center* (Tyréns, 2015-09-01).

Tillgänglighet

Byggnaden och omkringliggande gator och platser uppfyller stadens tillgänglighetskrav. Tillkommande allmänna platser ska utformas i enlighet med stadens tillgänglighetskrav. Inom kvartersmark skapas en parkeringsplats för rörelsehindrade och entré nås inom 10 meter från angöringszonen.

Teknisk försörjning

Dagvatten

En dagvattenutredning har tagits fram för att belysa hanteringen av dagvatten (Sweco, 2016-02-15). Flödena, beräknade för ett 10-årsregn med klimatfaktor 1,2, påvisar en ökning efter exploateringen. För att erhålla det flöde som råder innan exploatering erfordras en fördröjningsvolym av 35 m³.

Nobel Center kommer ha en fasad av glas med mässingsfärgat rostfritt stål. Dagvattnet från byggnaden kommer därför innehålla vissa metaller. Samtliga föroreningshalter beräknas ligga under de av Regionplane- och trafikkontorets föreslagna riktvärden förutom zink och kadmium där halterna ligger något över. Det är viktigt att göra en sådan liten inverkan på Strömmen som möjligt då den idag inte uppnår god ekologisk potential eller god kemisk status.

Ett alternativ för att rena dagvattnet är EcoVault. Det är ett avsättningsmagasin för rening av partiklar och partikelbundna föroreningar via sedimentering och med filterinsats för rening av de lösta fraktionerna av föroreningarna. Avsättningsmagasinet har även en oljeavskiljande förmåga. Reningen kan anpassas för metaller genom att välja ett anpassat filtermaterial för just dessa. Reningen går också att utöka genom användande av kemisk rening. Magasinet filtrerar dagvatten- och basflöden och kan hantera stora flöden genom att låta dagvattnet passera ovanför sedimentationsdelen. Avskiljningseffekten är bland annat 70-85% för zink 91% för suspenderade partiklar och 57% för fosfor enligt tillverkare.

Ett sätt att minska metallhalterna är att leda dagvattnet via markrännor fyllda med kalksten. Då dagvattnet filtrerar genom fyllnadsmaterialet reduceras mängden frigjorda metalljoner genom att de binds upp och fastläggs på kalken. Kalken kan också ändra den kemiska formen på metallerna så att deras biotillgänglighet för organismer minskar.

Flödena och föroreningshalterna behöver därför åtgärdas och det rekommenderas att använda EcoVault-lösningen med anpassat filter för en effektiv rening av metaller. En fördel med lösningen är att sedimentationen är god innan filtret. Enligt tillverkare indikerar resultat från provtagning på 75-85% avskiljning av zink. Reningseffekten för kadmium är ännu odokumenterad men utreds under februari 2016. Kombinerar EcoVault-lösningen med

kalkstensfyllda rännor finns förutsättning att minska föroreningskoncentrationerna ytterligare.

I detta fall rör det sig om små mängder föroreningar och en relativt stor recipient. Det bedöms viktigt att veta om effekten blir marginell för hela recipienten, men en lokal påverkan kan också ske närmast utsläppspunkten. Åtgärder kan väljas i grund av de ämnen som överskrider riktvärdena, men hänsyn bör också tas till de ämnen som är viktigast att reducera i hänsyn till recipient och dess känslighet.

Spillvatten

Bebyggelsen ansluts till befintligt vatten- och avloppssystem. En avloppsledning går från Skeppsholmen längs Blasieholmsuddens sydöstra del. Ledningen placeras huvudsak under allmän platsmark. Ett u-område om 6 meter inrättas dock för den del där ledningen passerar Nobel Center för att säkerställa allmänna underjordiska ledningar samt markens användning.

EI/Tele

En befintlig elnätstation flyttas och placeras i anslutning till källarvåningen under entréplatsen mot Hovslagargatan. För att säkerställa drift av elnätstationen och minska riskerna, ska källare utföras vattentätt. Området för elnätstationen är cirka 180 m² för att rymma två transformatorer. Elnätstationen kan nås för servicepersonal via Nobel Center. Framtida byte av transformatorer sker via luckor i marken vid angoringsytan mot Hovslagargatan.

Energiförsörjning

Miljö, energi och hållbarhet kommer att beaktas vid utformning och projektering av byggnaden. Byggnaden skall ur ett energi- och miljötekniskt perspektiv ligga i framkant och programkraven balanseras ur ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbarhetsperspektiv.

Ambitionen är att tillämpa och nå ett högt betyg inom energi- och miljöklassningssystemet BREEAM. Systemet innefattar ett antal delområden såsom t.ex. mark, kommunikationer, uppförande, innemiljö och drift av byggnaden. För att byggnaden ska uppnå målen krävs ett effektivt utnyttjande av befintlig teknik och kunskap och kanske även innovativa lösningar.

Avfallshantering och snötipp

Avfallshantering kommer att ske genom manuell hämtning. Avfallsrum placeras i markplanet i direkt anslutning till godshiss och varumottagning. Hämtning sker i gatuplanet utmed husliv utanför husets ordinarie öppettider. Inga avfallsbehållare kommer att placeras utomhus utan förvaras i soprum så nära hämtfordonets anföringsplats som möjligt för att minska dragsträcka och kostnad. Transportväg fram till hämtningsställe görs lättframkomlig med fri sikt och inga backningsrörelser är nödvändiga för hämtfordon. Hämtningsstället kommer att utföras på ett estetiskt tilltalande sätt och integreras i byggnadens övriga utformning.

Arbetsmiljökrav för användare och hämtare kommer att beaktas. Val av driftsmetod kommer att utvecklas tillsammans med förvaltningen och ska överensstämma med Stockholms Stads riktlinjer *Projektera och Bygg - för god avfallshantering*. Matavfall i kretslopp ett krav, t.ex. genom matavfallskvarn som även har fördelen att det minimerar ytbehovet. Matavfallet blir till slam samlat i tank och tömning med slambil.

Planförslaget förutsätter att snötippningsplatsen flyttas. Alternativa placeringar utreds, men behandlas inte inom ramen för denna detaljplan.

Räddningstjänst

Under den kommande projekteringen kommer säkerhetsaspekterna för Nobel Center att fördjupas, avseende såväl den yttre säkerhet kopplat till Nobel Centers läge på Blasieholmen samt säkerhet kopplat till husets inre logistik och husets konstruktion. Med tanke på de stora evenemang som kommer att ske i Nobel Center med många prominenta gäster är det av största vikt att polis och räddningstjänsten har goda möjligheter att alltid kunna nå Nobel Center. Framkomligheten för räddningstjänstens fordon inom planområdet ska beaktas.

Konsekvenser

Stadsbyggnadskontoret anser att ett Nobel Center på Blasieholmen är mycket positivt för Stockholm och Sverige. Det tillför ytterligare en attraktion och ett besöksmål i den centrala staden. Det stora antalet besökare bidrar starkt till stadslivet på omkringliggande gator och kajer vilket ökar upplevelsevärdet på platsen. Platsen byter karaktär från att vara en baksida till en framsida, en värdig plats för Stockholms mest centrala rum.

Behovsbedömning

Stadsbyggnadskontoret har utrett om planförslaget medför betydande miljöpåverkan som åsyftas i PBL(2010) 4 kap 34§ eller MB 6 kap 11§. Underlag till behovsbedömningen har inhämtats från Stockholms stadsmuseum, miljöförvaltning samt Storstockholms brandförsvaret och har samrått med länsstyrelsen.

Sammanfattning av miljökonsekvensbeskrivning

I den framtagna miljökonsekvensbeskrivningen har konsekvenserna för kulturmiljö och stadsbild bedömts medföra måttlig påverkan, dock ej påtaglig skada på riksintresset för Stockholms innerstad. Utöver dessa aspekter har följande miljöaspekter behandlats: grund- och ytvatten, markföroreningar, rekreation och park- och naturvärden, luftkvalitet, barnkonsekvenser, klimatpåverkan, risk för översvämning samt störningar under byggverksamhet.

Detaljplanens miljöpåverkan

Detaljplanen för Nobel Center antas medföra betydande miljöpåverkan med avseende på påverkan på kulturmiljö och stadsbild.

Kulturmiljö

Blasieholmen ingår i riksintresseområdet för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården. Den befintliga miljön inom planområdet ger uttryck för Stockholm som viktig sjöfartsstad där stadens strandlinjer och kajer varit mycket viktiga platser. Samtidigt har Stockholms centrala vattenrum varit platsen dit de mest påkostade och prestigefulla byggnaderna lokaliserats, exponerande och vida synliga i stadsbilden.

Totalt bedöms 12 av riksintressets cirka 80 värdeuttryck beröras i olika grad, bland annat följande:

- Uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden
- Byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad
- 1600-talets starkt expansiva stad med stadsplanestruktur
- Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder
- Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen

- Sjöfarts-, handels- och industristaden
- Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten.
- Andra Stockholmska särdrag som fronten mot vattenrummen
- Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet.
- Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden.

Hamnmiljön – uttryck för sjöfart

Planområdet utgör en f.d. godshamn och är en välbevarad helhetsmiljö med för innerstaden unika byggnader. Tullhuset är det enda bevarade tullhuset från 1800-talet och magasinerna är de enda bevarade i sitt slag. Detaljplanen innebär att den sjöfartsanknutna miljön på Blasieholmen rivs och därmed förloras en lång kontinuitet med sjöfartsanknuten verksamhet på platsen.

Planmönster 16/1800-tal-stenstaden – fronten mot vattenrummet

Planområdet ingår i ett landskapsrum som präglas av den täta stenstaden från 1800-talets slut/1900-talets början. Nobel Center har ett samtida uttryck som avviker från stenstadens arkitektur vad gäller höjd, takform, formspråk och fasadmateriäl. Det innebär att den kontrasterar men samtidigt kan den ses som ett tillägg som är tydligt urskiljbar från övrig bebyggelse. Den varma fasadtonen anknyter till den omgivande bebyggelsen. Byggnadens placering och gestaltning gör att den kommer att upplevas som en modern monumentalbyggnad och den bedöms utgöra ett nytt landmärke i exponerat läge vid Nybroviken.

Uttryck för Stockholms funktion som huvudstad

Det representativa stadsrummet mot Stockholms ström bedöms påverkas måttligt negativt av Nobel Center. Siktlinjerna från Strandvägen påverkas då den nya byggnaden delvis skymmer Nationalmuseum och byggnaden får även en dominant verkan i stadsrummet i vyer från Djurgården och Södermalm. Samtidigt bedöms de båda byggnaderna kunna avläsas som solitärer. Planen bedöms kunna bidra till att stärka Nationalmuseum med Museiparken och stråken mot Skeppsholmen som besöksmål. Nobel Centers monumentala karaktär anknyter till de representativa rummen kring Norrströms och Nybrovikens stads- och vattenrum och förmedlar att detta är en viktig institution för

Stockholm. Uttryck för Stockholm som huvudstad bedöms stärkas.

Siluetten-vyer-blickfång

I utblickar från Södermalms höjder bedöms inte stadssiluetten påverkas, men dagens skiktade silhuettverkan minskar något då byggnaden genom sin höjd, och volym delvis skymmer bakomliggande bebyggelse. I vyerna från Galärvarvet och från Strandvägen kan byggnaden verka dominerande i stadsbilden. Utformningen avviker från omgivande bebyggelsens varierade taklandskap med sin reducerade geometriska form och fasadmateriell. Byggnadens placering bedöms påverka uddens genomsiktighet i måttlig omfattning.

Detaljplanen bedöms medföra följande konsekvenser för värden inom riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården:

- *Detaljplanen innebär att ett uttryck för Stockholm som viktig handels- och sjöfartsstad försvagas (hamn miljön), ett uttryck förloras (tullhus och magasin) samt att fronten mot Nybroviken får ett nytt landmärke och att uttryck för Stockholm som huvudstad stärks.*
- *Detaljplanen bedöms medföra måttligt negativa konsekvenser för värden kopplade till riksintresset. För vissa uttryck bedöms planen innebära risk för stora negativa konsekvenser och för vissa värden bedöms planen medföra positiva konsekvenser.*

Fornlämningar

Schaktet för Nobel Center kommer att beröra fornlämning RAÄ Stockholm 103:1 som är skyddad genom kulturmiljölagen. Det är sannolikt att det inom planområdet finns kulturhistoriska lager från 1500-talets mitt och senare. Detaljplanen medför att fornlämningar kan komma behöva tas bort. Samtidigt som lämningarna förstörs kan ny kunskap utvinnas vid arkeologiska undersökningar.

En grundvattensänkning kan innebära att organiska kulturhistoriska lämningar, som exempelvis trä, torkas ut och förstörs. Detaljplanens genomförande medför en risk att kulturlämningar i närliggande områden som inte berörs av utgrävningar förstörs. Detta måste bevakas under byggskedet för att inte negativa konsekvenser för dessa fornlämningar ska uppkomma.

Kommunala kulturmiljövärden

Tullhuset och hamnmagasinen är utpekade av Stockholms stadsmuseum och har tillmätts ett ”särskilt kulturhistoriskt värde”. Tullhuset och magasinen är grönklassificerade enligt Stadsmuseums klassificeringskarta. Stadsbyggnadskontoret anser att de värden som tillkommer när detaljplanen förverkligas överstiger de värden som befintliga byggnaderna besitter. Förutsättningarna för att återuppföra de befintliga byggnaderna på annan plats kommer att studeras i det fortsatta arbetet. Detaljplanen bedöms medföra stora negativa konsekvenser för kulturmiljöer av kommunalt värde.

Kommunala kulturmiljövärden

Tullhuset och hamnmagasinen är utpekade av Stockholms stadsmuseum och har tillmätts ett särskilt höga kulturhistoriska värden (nivå två i en tregradig skala). Stadsbyggnadskontoret anser att de värden som tillkommer när detaljplanen förverkligas överstiger de värden som befintliga byggnaderna besitter. Detaljplanen bedöms medföra stora negativa konsekvenser för kulturmiljöer av kommunalt värde.

Stadsbild

Detaljplanens konsekvenser för stads/landskapsbilden är intimt sammanhängande med konsekvenserna för kulturmiljön eftersom landskapsbilden är präglad av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Men det finns skillnader, en förändring som från kulturmiljösynpunkt är negativ behöver inte vara negativ för stadsbilden utan kan vara ett uttryck för vår tids tillägg till stadsväven. Nobel Center skjuter upp något över omkringliggande bebyggelse och adderar en ny skala till stadens centrala rum på Blasieholmen. Nobel Centers stiliserade volym och avskalade fasaduttryck får en dominant verkan i stadsbilden då den kontrasterar mot de omgivande byggnadernas uppbrutna fasader och takutformning. Skalförskjutningen i stadsrummet bedöms som helhet som måttlig.

Genomsiktligheten genom Blasieholmsudden sett från Skeppsbron och Strandvägen minskar något. Nobel Centers placering gör att byggnaden i sitt stadsrum upplevs som separerad från Nationalmuseum. De båda byggnaderna bedöms kunna avläsas som solitärer. Byggnaden innebär att den öppna ytan som idag från håll upplevs som en del av vattenrummet kring Nybroviken ersätts av en ny front. Detta bedöms medföra en måttlig påverkan på vattenrummet. Blasieholmsuddens öppna karaktär, vilken utgör en del av Nybroviken/Ladugårdsviken

storskaliga vattenrum, försvinner och ett nytt landmärke vid Nybroviken skapas.

Detaljplanen påverkar relationen mellan olika stadskaraktärer. Det nationella representativa rummet utvidgas på bekostnad av den lokala sjöfartsstadens öppna vattenrum, samtidigt kan stadsfronten upplevas flyttas ut.

Detaljplanen medför att en ny offentlig plats i form av ett torg skapas som ersätter platsen där magasin och parkering tidigare funnits. Förslaget skapar en ny målpunkt på Blasieholmsudden och stärker en svag länk i stadens kajstråk. Stråket är idag lågt frekventerat vilket troligt kommer förändras till följd av detaljplanen. Torget har möjlighet att utvecklas till ett nytt stadsrum med vattenkontakt vilket är positivt för staden som helhet. Museiparken, idag sparsamt utnyttjad, kommer då att bli en del av ett rörelsestråk och därmed brukas och stärkas som offentligt rum.

Planen bedöms gå i linje med många av de strategier som omnämns i Stockholm stads översiktsplan, bl.a. att skapa attraktiva stråk och ge bättre möjligheter till rekreation vid stadens vatten samt att stärka sambanden mellan viktiga offentliga rum och kontakten med vattnet.

Detaljplanen bedöms innebära en måttlig förändring av stadsbilden som helhet. Platsen kommer att skifta från det som i nuvarande funktion och skick kan uppfattas som en baksida till att bli en representativ framsida. I stadsbilden kring Nybroviken bedöms Nobel Center utgöra ett nytt landmärke.

Sammanfattningsvis bedöms byggnaden tydligt inordna sig som en monumentalbyggnad i stadsbilden.

Övriga miljökonsekvenser

Grundvatten

Det kommer bli nödvändigt att schakta en grop med ett djup på cirka 11,5 meter vilket innebär att man schaktar under grundvattennivån. För att arbeten ska kunna utföras i torrhet krävs bortledning av grundvatten som läcker in från omgivande mark samt vatten som läcker in från Saltsjön.

Grundvattennivån inom planområdet bestäms av nivån i Saltsjön. Saltsjöns påtryckning på grundvattnet innebär att påverkan på

grundvattennivån i den östra delen av området sannolikt blir liten. I den sydvästra delen av Blasieholmen finns en viss risk för grundvattensänkning under byggskedet. Kontrollmätningar av grundvattennivåer sker idag. Påverkan på grundvatten kommer att hanteras i den ansökan om vattenverksamhet som kommer tas fram. Ansökan kommer att innehålla en mer detaljerad MKB om påverkan på grundvattnet samt åtgärder för att undvika skadlig grundvattensänkning.

Byggnaden byggs som en helt vattentät konstruktion. Det innebär att grundvattenförhållandena i området kommer att vara i stort sett oförändrade när byggnaden väl är uppförd.

Markföroreningar

Det har funnits vissa verksamheter inom planområdet som kan ha genererat markföroreningar, bland annat en bensinstation. En miljöteknisk markundersökning visar att jorden generellt antas uppfylla kraven för mindre känslig markanvändning vilket motsvarar detaljplanens markanvändning. I samband med byggnation kommer stora delar av jorden att grävas ur och transporteras bort. Eventuella föroreningar kommer därmed att försvinna från området. Risken för människors hälsa med planerad verksamhet bedöms som låg.

Park-, naturvärden och rekreation

Det finns inga höga natur- eller rekreationsvärden inom planområdet. Sydväst om planområdet ligger Museiparken som har ett värde som grönyta i staden. Parken ligger dock på museets baksida och mot ett relativt ruffigt verksamhetsområde varför den kan upplevas som otrygg.

I den södra delen av planområdet kommer en allmän plats med inslag av träd att anläggas. I och med detta blir området tillgängligt för utevistelse och rekreation. Gångstråket runt Blasieholmsudden kommer få ökad kvalitet. Detaljplanen medför att det sammantaget skapas en större friyta med sociala och kulturella värden i och med att Museiparken och den allmänna platsen inom planområdet inte avskiljs av någon byggnad. Byggskedet kan eventuellt medföra en risk för negativ påverkan på de närmast belägna träden i Museiparken. Det är risken för tillfällig avsänkning av grundvattnet som kan skada två almar. Åtgärder för att undvika negativ påverkan under byggskedet kommer att definieras i ansökan om vattenverksamhet.

Projektet bedöms inte medföra negativa konsekvenser för naturmiljön i och med att de träd som försvinner kommer att ersättas. Detaljplanen medför positiva konsekvenser för rekreation.

Yt- och dagvattenvatten

Inom planområdet finns idag ett antal verksamheter som genererar förorenat dagvatten, bland annat verkstäder och parkering i markplan. Dagvatten från Blasieholmen avleds i dagsläget i huvudsak till Nybroviken som är en del av vattenförekomsten Strömmen.

Detaljplanen reglerar att Nobel Center får en fasad av mässingsfärgat stål. Dagvattnet kommer därför innehålla vissa metaller. Utan rening av dagvattnet medför detaljplanen ungefär samma föroreningsutsläpp som i nuläget. Jämfört med nuläget och nollalternativet bedöms därmed planförslaget inte medföra några konsekvenser för vattenkvaliteten i Nybroviken. Planförslaget bedöms inte heller påverka tillståndet i vattenförekomsten Strömmen. För zink överskrids föreslaget riktvärde i detaljplanen utan åtgärder, i nuläget, och i nollalternativet. Med detaljplanen överskrids även riktvärdet för kadmium. Med rening av dagvattnet bedöms riktvärdena klaras och det dag-vatten som tillförs Nybroviken kommer ha mindre mängd föroreningar än i nuläget och nollalternativet. Med rening bedöms planförslaget medföra positiva konsekvenser för vattenkvaliteten i Nybroviken.

Luftkvalitet

Dagens cirka 200 parkeringsplatser och verksamheter som genererar en viss trafik inom planområdet försvinner i och med planförslaget. Nobel Center kommer inte ha någon bilparkering. Den trafik som Nobel Center kommer generera beräknas inte vara högre än dagens trafik till området.

Miljö kvalitetsnormerna för kvävedioxid och PM10, partiklar, klaras på alla gator på Blasieholmen med undantag av Stallgatan. Trafik till och från Nobel Center kommer inte att köra på Stallgatan. Detaljplanens genomförande bedöms inte påverka möjligheten att klara miljö kvalitetsnormerna i området.

Barnkonsekvenser

Idag har inte planområdet något större värde för barns utvistelse. Detaljplanen innebär att det etableras en målpunkt för barn på östra Blasieholmen och en plats som ger möjlighet till lek och

rekreation vilket bedöms som positiv ur ett barnperspektiv. Dock bedöms områdets närhet till vatten begränsa barns möjlighet att fritt röra sig i området.

Trafikmiljön på Blasieholmen bedöms ha brister vad gäller tillgänglighet, i synnerhet utifrån barns förutsättningar och behov. De stråk som kommer nyttjas av besökare till Nobel bör ses över för att skapa tryggare trafikmiljöer. Detta ligger dock utanför detaljplanen.

Klimatpåverkan

Byggandet av Nobel Center kommer att medföra utsläpp av klimatgaser från bland annat produktion av material, byggande och byggtransporter mm. Med ett tydligt fokus på klimatgaser under byggskedet, bland annat i form av en klimatkalkyl kan utsläppen underbyggskedet begränsas.

I driftskedet är byggnadens energianvändning och transporter två källor till utsläpp av klimatgaser. Genom att inte ha parkeringsgarage, utöka cykel-parkeringen och genom att skapa möjlighet att resa till Nobel Center med båt kan transporternas utsläpp av klimatgaser minska i driftskedet.

Risk för översvämning

Vid bedömning av risk för översvämning behöver klimatförändringarna beaktas. Nobel Center entréplan kommer att ligga på +3,1 meter vilket är 40 cm över rekommenderad lägsta nivå enligt stadens planeringsunderlag. Denna nivå bedöms medföra små risker för översvämning, även beaktat höga vattenstånd.

Störningar under byggverksamhet

Byggandet av Nobel Center beräknas ta 2,5 år. Byggskedet bedöms komma att medföra störningar för människor som befinner sig i området. Det är endast ett fåtal bostäder som berörs däremot berörs många kontor och även ett hotell. För kontor och hotell kan det finnas perioder då riktvärdet för inomhusbuller inte klaras, även med beaktande av åtgärder. Avståndet till bostäder längs Strandvägen är cirka 220 meter. Riktlinjerna för inomhusbuller dagtid, 45 dB(A), vardagar bedöms klaras för dessa bostäder.

Byggandet genererar transporter. Under det första året är det framför allt uttransport av massor från grävningen av schaktgroppen, därefter är det framför allt transporter av

byggmaterial. Om transporterna kommer att gå med lastbil på väg beräknas det medföra runt 30 transporter per dygn vilket innebär 60 fordonsrörelser per dygn. Ytterligare 60 fordon per dag är en liten ökning på berörda gator, dock är det tunga transporter vilket är mer störande. De tunga transporterna kan medföra risk för skadliga vibrationer i intilliggande äldre fastigheter vilket bör undersökas innan byggstart.

I detta område finns möjlighet för sjötransporter och projektet kommer att undersöka möjligheten för sjötransporter vilket skulle minska antalet transporter på väg.

Ljusförhållanden och lokalklimat

Nobel Center kommer att påverka ljusförhållandena på Blasieholmsudden då den nya volymen är större än befintliga byggnader. Nedan visas solstudier vår- och höstdagjämning kl. 9, 12 och 15. Påverkan är störst på befintliga fastigheter förmiddag och mitt på dagen, men bedöms som acceptabel i innerstaden. (För fler tidpunkter, se bilaga *Solstudier 2015*.)

Platsen som skapas sydost om Nobel Center har gynnsamma solförhållanden för vistelse och påverkas på vår- och höstdagjämning mest på seneftermiddagen av Nationalmuseum. Nobel Center påverkar inte solförhållandena i Museiparken.

Solförhållanden 21 mars kl 09.00.

Solförhållanden 21 mars kl 12.00.

Solförhållanden 21 mars kl 15.00.

Tidplan

Nedan redogörs för en övergripande tidplan för projektet under förutsättning att nödvändiga politiska beslut kan fattas enligt angiven tidplan och att detaljplanen inte överklagas.

Granskning 27 oktober – 24 november 2015

Godkännande SBN mars 2016

Antagande KF kvartal 2 2016

Byggnaden planeras invigas senast på Nobeldagen den 10 december 2019. Utbyggnaden av allmänna gator förväntas kunna ske under 2019. Iordningsställandet av den publika platsen söder om byggnaden kommer troligtvis vara beroende av en utbyggnad av tunnelbanan och förväntas i nuläget att ske under 2025. Eventuellt kan mindre ytor iordningsställas tidigare.

Genomförande

Organisatoriska frågor

Ansvarsfördelning

Staden ansvarar för utbyggnad av allmänna gator och anläggningar. Blivande tomträttshavaren ansvarar för genomförandet av alla åtgärder inom kvartersmark i samband med planens genomförande. Staden, genom exploateringskontoret, ansvarar för framtagande av erforderliga avtal.

Huvudmannaskap

Staden är huvudman för allmän platsmark.

Avtal

Genomförandet av detaljplanen kommer att regleras i en överenskommelse om exploatering mellan byggherren och staden. Mellan staden och byggherren kommer därefter, utifrån sökt bygglov, ett avtal om tomträttsupplåtelse att tecknas.

Inom området fanns under granskningen ett arrendeavtal där Waxholmsbolaget hyrde mark av staden. Avflyttning har redan skett och under 2015 har avtalet sagts upp. Tullhuset ägs i dagsläget av Stockholms Hamn AB. Exploateringskontoret kommer att förvärva Tullhuset från Stockholms Hamn AB. Marken som Tullhuset står på ingår i det avtal om nyttjanderätt som tecknats mellan staden och Stockholms Hamn AB. Staden

kommer att skriva avtal med Stockholms Hamn för att möjliggöra att marken istället upplåts med tomträtt till Nobelhuset AB. Inom planområdet finns även etablering som nyttjas av Peab. Avflytt av denna kommer att regleras i avtal mellan staden och Peab. Möjligheten att bedriva snötipp kommer att finnas kvar, dock behöver snötippens läge att behöva justeras, vilket kommer att regleras i avtal mellan staden och Stockholms Hamn AB.

Planen förutsätter att två nätstationer flyttas och för att reglera genomförandet ska avtal träffas mellan staden och Ellevio, samt Nobelhuset AB och Ellevio

Rätten till befintlig servicetunnel, markerat med ”tunnel” på plankartan, är idag reglerad i gällande nyttjanderättsavtal mellan staden och landstinget, det så kallade *Regleringsavtalet 1981-10-19*. De förändringar som planförslaget föranleder ska regleras i genomförandavtal mellan staden och landstinget samt vid behov skall tillägg göras i *Huvudavtalet 2008-11-28*.

Planen förutsätter även att utrymningen från landstingets befintliga servicetunnel löses genom Nobelhuset AB:s fastighet via den blivande bygganden, vilket säkras genom ett avtalsservitut.

Verkan på befintliga detaljplaner

Planförslaget innebär att befintlig detaljplan Dp 2000-10845 för parkeringsgarage, park och gata helt upphör att gälla i sin helhet. Genomförandetiden för Dp 2000-10845 går ut 2017. Befintliga detaljplaner Dp 2005-19055, Pl 2251 och stadsplan L-275 delvis ersätts med ny detaljplan. Det finns inga fastighetsindelningsbestämmelser (registrerade som tomtindelningar) inom planområdet.

Fastighetsrättsliga frågor

Fastigheter och ägoförhållanden

Planområdet berör fastigheterna Norrmalm 3:43 och 3:42, som ägs av Stockholms stad.

Användning av mark

Mindre del av planområdet är idag planlagt som allmän plats samt parkering. Resterande delen av planområdet är inte planlagt och används idag som för hamnverksamhet och parkering.

Fastighetsbildning

Planförslaget möjliggör avstyckning av fastighet för kontor/kulturändamål.

Ansökan om avstyckning görs av Stockholm stad som lagfaren ägare till Norrmalm 3:43.

Ovanstående fastighetsbildning ska vara genomförd innan bygglov beviljas.

Ledningsrätter

U-området i planen möjliggör för ledningshavare (Stockholm Vatten och Ellevio) att söka ledningsrätt inom området. Detta görs förslagsvis i samband med avstyckningen enligt ovan. Ledningsrätten ansöks om och bekostas av ledningshavaren om sakägarna inte kommer överens om något annat.

Servitut

Avtalsservitut tecknas mellan Ellevio och Nobelhuset AB beträffande access till nätstationen via Nobelhuset AB:s fastighet.

Avtalsservitut träffas mellan landstinget och Nobelhuset AB beträffande utrymning från den närliggande servicetunneln.

Ekonomiska frågor

Byggherren bekostar all byggnation inom kvartersmark. Staden ansvarar för anläggningar inom allmän platsmark.

Genomförandet av detaljplanen regleras genom överenskommelse om exploatering mellan staden och den blivande tomträttshavaren.

Vatten och avlopp

Anslutningsavgifter för VA debiteras enligt vid var tid gällande taxa hos Stockholm Vatten AB.

Gatukostnader

Gatukostnader för detaljplanens genomförande erläggs via tomträttsavgälden.

Ersättning vid markförvärv/försäljning

Kvartersmarken upplåts med tomträtt. Tomträttshavaren betalar tomträttsavgäld enligt avtal med staden.

Fastighetsbildning

Lantmäterimyndigheten genomför fastighetsbildningsåtgärder efter att ansökan inkommit från fastighetsägaren. Staden står för kostnader förknippade med fastighetsbildningen samt de förrättningar som krävs för ledningsrätter.

El och tele m.m.

Anslutningsavgifter för el, tele, fjärrvärme, fjärrkyla mm debiteras enligt vid var tid gällande taxa hos respektive leverantör.

Tekniska frågor**Vatten och avlopp mm**

Tillkommande byggnadsvolymer ansluts till befintliga nät och infrastruktur vad gäller vatten och avlopp, el och uppvärmning.

Dagvatten

En dagvattenutredning har tagits fram för omhändertagande av dagvatten. Tomträttshavaren ansvarar för att dagvatten inom kvartersmark tas om hand i enlighet med beskrivning under rubriken *Planförslaget/Dagvatten* i denna planbeskrivning. Omhändertagandet av dagvatten kommer även att regleras i överenskommelse om exploatering.

El

Befintlig elnätstation flyttas och ersätts med ny i anslutning till den övre källarvåningen på Nobel Center.

Byggteknik

Nobel Center har anpassats i utbredning under mark för att hålla säkerhetsavstånd till befintlig kajkonstruktion samt landstingets servicetunnel. Under projekteringen kommer kunskapen om grundläggningen att öka och först då går det med större säkerhet att bedöma om kajkonstruktionen påverkas. Anpassning av byggtekniken eller att minska källarplanens utbredning mot kajen är exempel på åtgärder som då kan komma att studeras. Det kan även bli aktuellt att förstärka kajkonstruktionen temporärt under

byggtiden. Ledningar föreslås läggas så att kajkonstruktionen inte påverkas.

Parallellt med planprocessen pågår en ansökan om vattendom för projektet. Då grundvattnet är relativt högt inom planområdet påverkas valet av byggnadskonstruktion för att hindra att grundvatten tränger in. Eventuell tillfällig påverkan på grundvattennivån behandlas inom ramen för vattendomen.

En schaktdjupsbegränsning finns inom planområdet för att säkerställa att en framtida tunnelbana kan byggas ut under detaljplanen. Vid befintlig servicetunnel gäller inte schaktdjupsbegränsningen då servicetunnel, som går i berg, succesivt stiger upp mot marken i söder. Bergtunneln kan komma att påverkas under byggtiden och beroende på bergets beskaffenhet kan hela eller delar av bergtunneln behöva ersättas med en betongkonstruktion. Arbeten i anslutning till befintlig servicetunnel ska således ske i samråd mellan berörda parter och ansvarsfördelning regleras enligt avtal, se ovan.

Administrativa bestämmelser

Genomförandetiden är fem år från det att planen vunnit laga kraft.

Rivningslov krävs inte för det befintliga tullhuset och magasinsbyggnaderna på Blasieholmen. En byggnadshistorisk förundersökning har tagits fram för att dokumentera byggnadernas värde (Stadsmuseet, 2011/2013 och Nyréns, 2014).